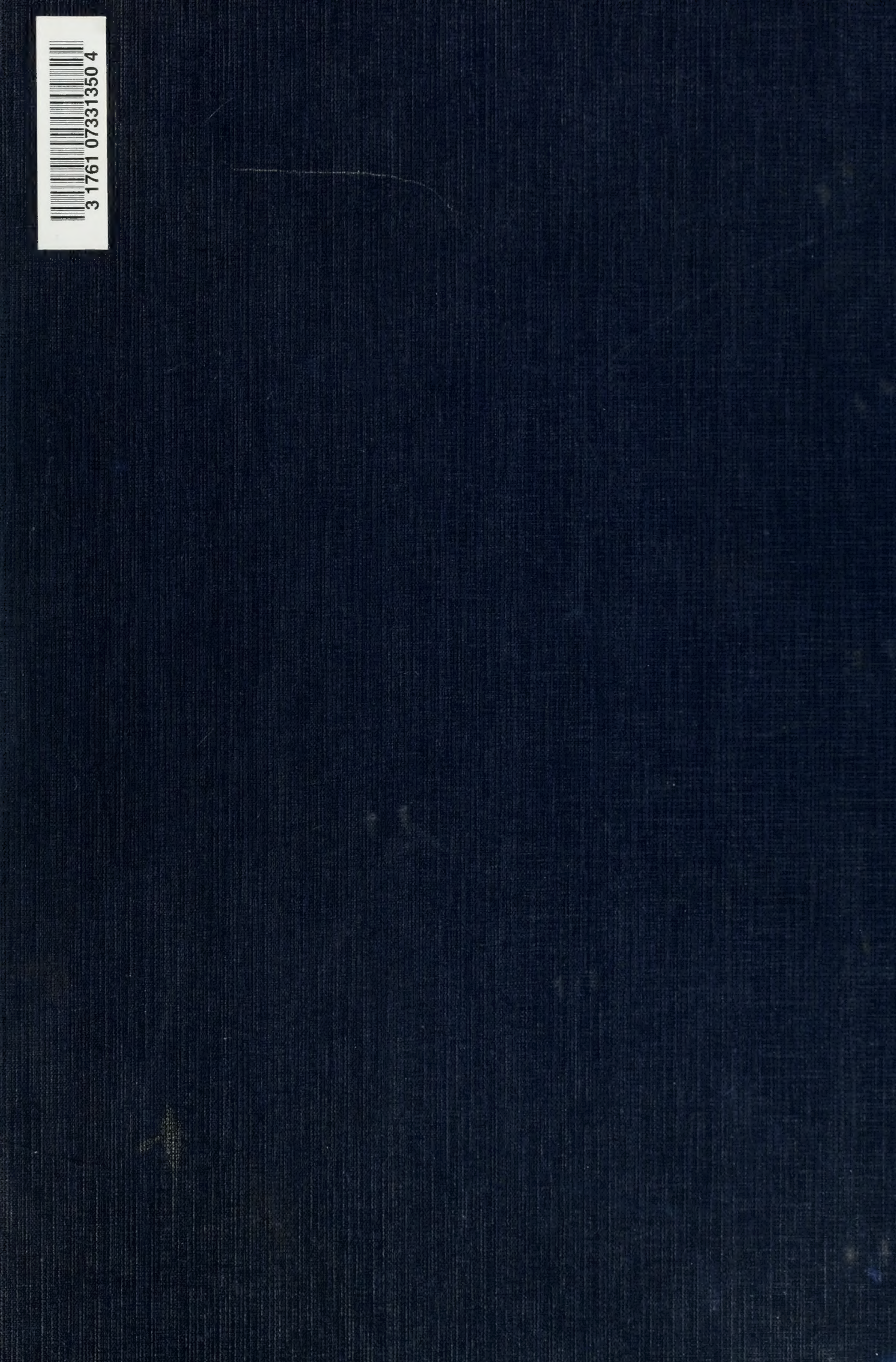

ANTIK KONST
I
NATIONALMUSEUM

URVAL OCH BESKRIFNING

AF

HARALD BRISING

L'ART ANTIQUE
AU MUSÉE NATIONAL DE STOCKHOLM

60 PLANCHES CHOISIES AVEC TEXTE CRITIQUE
EN SUÉDOIS

STOCKHOLM 1911

Bok- och Ljustryck:
Cederquists Grafiska Aktiebolag
STOCKHOLM 1911

TILL MINNET

AF

KONUNG GUSTAF III

GRUNDAREN

AF

SVENSKA STATENS ANTIKSAMLING

RÄTTELSE.

Sid. 137, sista raden, står: *vänstra* örfliken. Läs: högra örfliken och bakhufvudet.

DETTA ARBETE ÄR TRYCKT I
330 NUMRERADE EXEMPLAR.
№ 32

FÖRORD.

En vetenskaplig beskrifvande katalog är ett önskemål för hvarje museum. Nationalmusei antiksamling, liksom hela skulpturafdelningen, saknar ännu en sådan, och sannolikt komma flera år att förgå innan alla nödvändiga förarbeten hinna afslutas, så att bristen kan afhjälpas. Men äfven om detta blir gjordt, bör ett urval af goda reproduktioner efter de bästa antika konstverken kunna vara till nytta, både för forskningen och allmänheten. Något sådant har icke utkommit sedan 1794, då C. F. Fredenheim utgaf 21 små koppargravyrer med text under titeln *Ex Museo Regis Sueciae,* etc. Heltvisst torde det för mången vara en öfverraskning att Nationalmuseum äger så många värdefulla antika arbeten som de i föreliggande volym afbildade — och dock är detta endast en del, om också den bästa, af hvad som finnes, ty att medtaga allt af intresse skulle gjort bokens omfång väsentligt större. I utlandet ha betydliga åtgärder vidtagits för en värdig publicering af de konstsamlingar som tillhöra staten; för Nationalmuseum stå inga medel för detta ändamål till disposition. Då undertecknad det oaktadt vågade risken att utge föreliggande arbete var det i den förhoppning att de många till stor del aldrig publicerade konstverk som här afbildas icke kunde förfela att väcka intresse för Nationalmusei antiksamling både i in- och utlandet. Om denna förmodan skall slå in återstår att se.

Några få upplysningar om arbetets uppställning torde här vara på sin plats. I allmänhet hafva konstverken ordnats efter grupper och skolor, samt någorlunda i tidsföljd, dock utan någon strängt genomförd kronologi. För de enskilda verkens bestämning har användts tillgänglig litteratur — några viktiga referensböcker saknas dessvärre i svenska bibliotek — och resultaten af egna jämförande studier i andra muséer. Numren till vänster på hvarje afbildning och på hvarje

textsida äro muséets inventarienummer, dessutom har hvarje tafla ett nummer som svarar till dithörande text. Proveniensen har angifvits, där så ansetts nödvändigt och kunnat ske, dock torde fortsatta arkivstudier för ett eventuellt katalogarbete kunna utfylla några här befintliga luckor. Af använda förkortningar är G. III = Gustaf III:s antiksamling och K. M. = Kungl. Museum.

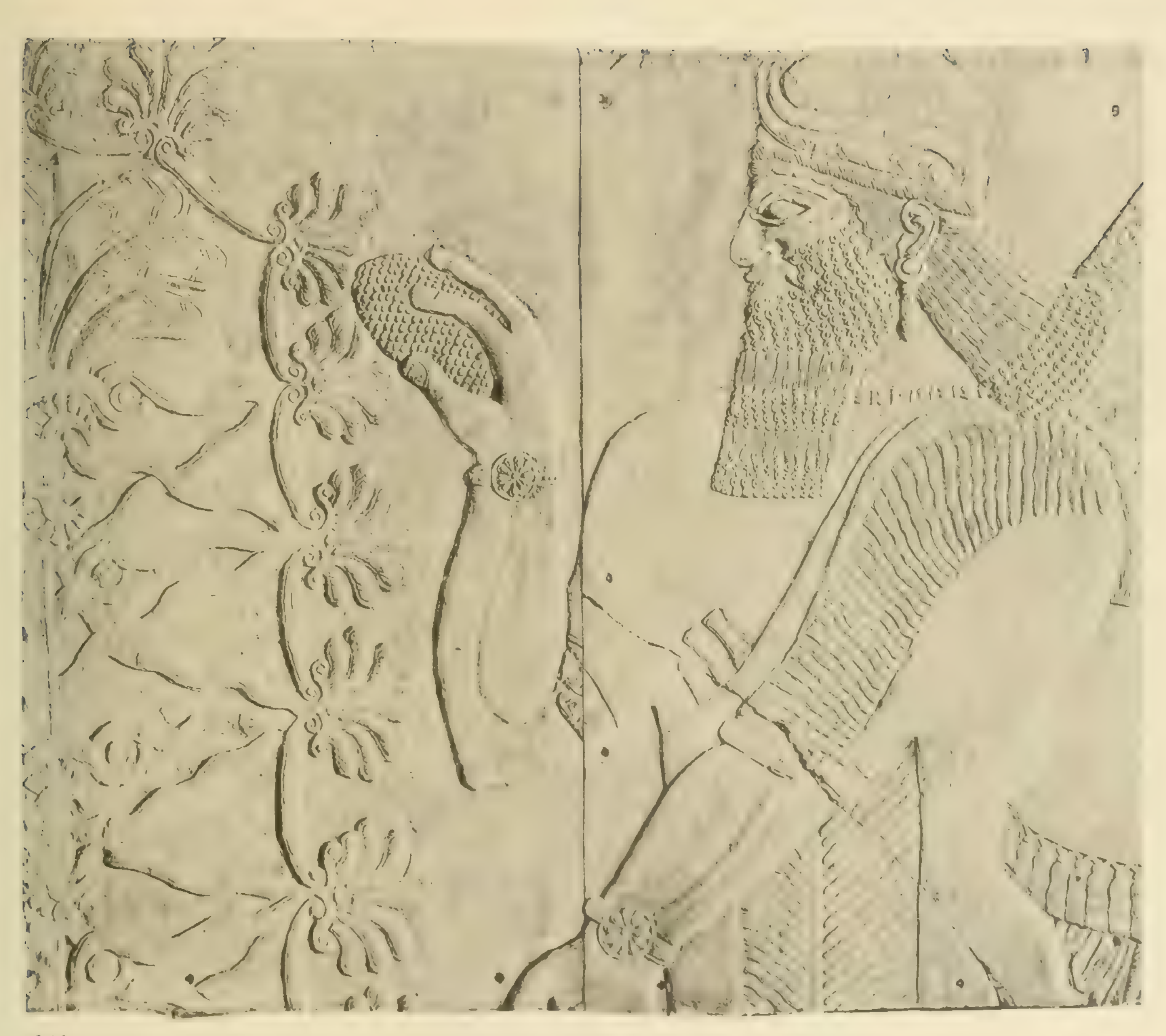
Fotografier och ljustryck hafva utförts under utgifvarens tillsyn af Cederquists Grafiska Aktiebolag.

Stockholm, november 1911.

HARALD BRISING.

856. H. 2,[illegible] m. Br. 2,[illegible] m.

856.

I—II

Assyrisk Relief

856. från Asshur-nasir-pals palats i Nimrud, nära Niniveh. Kalksten. H. 2,34 m. Br. 2.12 m. Sönderságad i 6 delar, för transport.

Reliefen framställer en helig ceremoni eller offerscen. En bevingad genie med manshufvud står i profil åt v., mellan två heliga träd (båda halfverade) och håller i den högra handen en piniekott, i den vänstra en liten korg med handtag. Han har stiliseradt helskägg och nedhängande hår med många lockar, på hufvudet bär han en mössa med en hornliknande prydnad framtill. Dräkten består af en till knäna räckande rock och däröfver en fotsid mantel med fransar och tofsar. På fötterna bär han sandaler, kring handlederna och öfverarmen armband.

Öfver reliefens nedre del går en kilskrift i tolf horisontala rader, hvilken skildrar Asshur-nasir-pals makt och titlar, hans segrar öfver sina fiender och prakten i hans palats.

Nimrud (det forna Calah) ligger c:a 20 eng. mil söder om Niniveh. Utgräfningarna därstädes påbörjades 1845 af sir Henry Layard, som fann ruinerna af tre konungars palats. Vår relief härstammar från nordvest-palatset, som byggdes af Asshur-nasir-pal, konung af Assyrien 885—860 f. K., stor eröfrare och byggherre (men ej att förväxla med Asshur-bani-

pal, grekernas Sardanapal, som regerade c:a 200 år senare, 668—626). I detta palats påträffades ett stort antal skulpturer, mest reliefer, af högt konstnärligt värde, hvilka till större delen hafva kommit till British Museum, medan några finnas i Louvre, Berlin, München, Konstantinopel etc. Inskriptionen på stenplattan i Stockholm återkommer på andra af dessa reliefer och kallas för Asshur-nasir-pals "standard inscription". Den lyder i öfversättning sålunda:

1. Asshur-nasir-pals palats, Asshurs präst, Bêls och Ninibs älskling, Anus och Dagans älskade, den starke bland gudarna, den mäktige konungen, härskarornas konung, Assyriens konung, son af Tukulti-Ninib, den store konungen, den mäktige konungen, härskarornas konung,

2. Assyriens konung, son af Adad-nirari, den store konungen, den mäktige konungen, härskarornas konung, Assyriens konung, den tappre hjälten, som med hjälp af Asshur, sin herre, skrider framåt, och bland furstarna i de fyra världsdelarna icke äger någon medtäflare; den underbare herden,

3. som icke fruktar drabbningen; den mäktiga floden som icke har någon motståndare; konungen som har bragt till underkastelse dem som icke voro honom underkastade, och har besegrat människornas alla härskaror; den mäktige hjälten, som har trädt med sin fot på

4. sina fienders nacke, och som har nedtrampat alla sina motståndare, och har krossat den starkes makt; konungen som med hjälp af de stora gudarna, sina herrar, skrider framåt, och hvars hand har intagit alla land; som har eröfrat alla bergsbygder,

5. och har mottagit deras skatt, tagande gisslan och befästande sin makt öfver alla länder! När

6. Asshur, herren som kallade mig vid mitt namn och har gjort mitt konungadöme stort, anförtrodde sitt skoningslösa vapen till min härskarmakt, de vidt-spridda trupperna i landet Lullumê

7. slog jag på flykten i drabbningen. Med hjälp af Shamash och Adad, gudarna, mina hjälpare, öfver trupperna i landen Nairi, och Kirkhi, och Shubarê, och Nirib, likt Adad

8. förgöraren åskade jag. (Jag är) konungen, som, bortifrån Tigris ända till berget Libanon och det Stora Hafvet har underkastat, under sina fötter hela landets Lakê, och landets Sukhi, tillika med staden Rapiki,

9. och eröfrat (området) från floden Subnats källa ända till landet Urarti med sin hand. (Trakten) från Kirruripasset ända till landet Gilzani, och bortifrån Nedre Zâb

10. ända till staden Til-bâri, som är ofvanför landet Zaban, och från staden Til-sha-abtâni och staden Til-sha-Zabdâni, och städerna Khirimi och Kharutu, fästningarna

11. i landet Karduniash, har jag lagt till mitt lands gränser, och (invånarne) från passet vid Babite till landet Khasmar har jag räknat som folk i mitt land. I de länder som jag eröfrat har jag utnämnt mina styresmän,

12. och vasallskap och tjänst (har jag lagt på dem). Asshur-nasir-pal, den upphöjde fursten, dyrkaren af de stora gudarna, den dristige härskaren, eröfraren af alla städer och bergstrakter, konungen öfver herrarna, förgöraren

13. af de ondskefulla, som är krönt med glans, som icke fruktar drabbningen, den makalöse, den skoningslöse, motståndets förintare, den upphöjde konungen, herden, beskyddaren af de fyra världsdelarna, konungen, hvars muns ord tillintetgör berg

14. och sjöar, som genom sitt härskar-angrepp har tvingat mäktige och skonlöse konungar från solens uppgång till dess nedgång att erkänna en öfverhöghet. Den forna staden Calah,

15. hvilken Shalmaneser, konungen af Assyrien, som föregick mig, hade byggt, denna stad hade råkat i förfall och låg i stoftet. Denna stad byggde jag på nytt, ock folken som min hand hade besegrat, från länderna

16. som jag hade underkufvat, från landet Sukhi, och från hela landet Lakê, och från staden Sirku på andra sidan om Eufrat, och från hela landet Zamua, och från Bit-Adini och landet Khatte,

17. och från Lubarna i landet Patini, tog jag och bosatte dem däruti. Den gamla fördämningen ändrade jag, och jag gräfde ned till vattnets yta, och till ett hundra och tjugo mått i djupet

18. steg jag ned. Ett palats af ceder, och ett palats af cypress, och ett palats af lärkträd, och ett palats af urkarinnu-trä, och ett palats af miskannuträ, och ett palats af pistachio-trä, och ett palats af tamarisk

19. till min kungliga boning och till mitt höga nöje för alltid grundade jag däruti. Och vilddjur från bergen och från sjöarna, af hvit kalksten

20. och alabaster formade jag, och i dess portar satte jag upp dem och smyckade det, och jag gjorde det praktfullt och med bindande riglar af brons försäkrade jag det; och dörrar af ceder och af cypress

21. och af lärkträd, och af miskannu-trä fäste jag på sin plats i dess portar; och silfver och guld, och bly, och brons och järn, utgörande bytet af min hand från de länder

22. hvilka jag hade eröfrat, tog jag i stora mängder och placerade däruti.

Framställningen anknyter sig till en gammal orientalisk symbol, det heliga lifsträdet, här representeradt af en stiliserad dadelpalm, hvars blad ock grenar fullkomligt upplösts i ornament. Kompositionen följer det allmänna primitiva schemat, med hufvud och extremiteter i profil, ögon och bröst en face.

Gåfva af änkedrottning Joséphine 1866.

Litteratur: *Budge-King*, Annals of the Kings of Assyria, Vol. I, s. 212. *A Guide to the Babylonian and Assyrian Antiquities of the British Museum; Perrot et Chipiez*, Assyrie; *Layard*, The monuments of Nineveh, pl. 6, 9, 25. *Joseph Karabaçek*, Die persische Nadelmalerei Susandschird, s. 137, 152 m. fl. *Fossey*, Manuel d'Assyriologie, p. 33.

67. H. 0,39 m.

III

67. **Amenophis III** (Amen-hetep III) regent 1411—1375 f. K., en af Egyptens största konungar. Hans regering var relativt fredlig och hans makt sträckte sig ända öfver Palestina, Syrien och västra Babylonien. Ett uppror i Nubien kufvade han med lätthet. Han var en stor byggherre och grundlade bl. a. det kolossala templet i Luxor. Hans berömda arkitekt hette liksom konungen Amen-hetep, son af Hāp. De båda ännu befintliga kolossalstatyer som af greker och romare kallades Memnons stoder äro ingenting annat än porträttbilder af Amenophis III, som stodo utanför hans nu försvunna graftempel i Thebe. Denna byst bär på hufvudet den kungliga hufvudbonaden, en s. k. "klaft". Svart granit. Höjd 39 cm.

Se *Budge*, History of Egypt IV. 90. *Lieblein*, Katalog öfver egyptiska fornlämningar i Nationalmuseum, sid. 35.

73. H. 0,79 m.

IV

73. **Staty af en man.** Hufvudet, som saknar hufvudbonad, synes vara ett porträtt. Kring lifvet ett kort skört. Ställningen är den typiskt egyptiska, med vänstra foten framflyttad och armarna utefter sidorna med stramt knutna händer. Dessutom är som vanligt på egyptiska statyer en bindevägg mellan benen och en rak pelare kvarlämnad i ryggen. Fötterna äro afslagna. Granit. Höjd 79 cm.

Lieblein, sid. 35.

94. H. 0,30 m.

V

94. **Lejon.** Hufvud och öfverkropp af granit. Jämför ett lejonhufvud af trä i Museo Barracco (n:r 14) som tillskrifves 18:e dynastien. Godt exempel på egyptisk djurskulptur. Hufvudet, som är utfördt i hög relief har möjligen suttit som stöd på en Horus-tron. — 30 cm.

Lieblein, sid. 38.

484. H. 0,30 m.

VI

484. **Gudinnan Isis-Satis.** Denna gudinna karaktäriseras genom sin mitra, försedd med två kohorn som mellan sig uppbära en soldiskos. I statyettens knä finnes ett fyrkantigt hål, som antagligen är märke efter ett Horus-barn, som gudinnan ursprungligen burit, i likhet med hvad som är fallet med en bronsstatyett från ptolemeisk tid i Louvre hvilken föreställer Isis gifvande bröstet åt Horus och som i påfallande grad erinrar om bilden i Stockholm. På grund häraf har på denna afbildning i statyettens knä placerats en liten Horusbild (n:r 472) som äfvenledes tillhör N. M. Huruvida den ursprungligen hört samman med den större statyetten är osäkert. Höjd 30 cm.

Se *Perrot-Chipiez*, Histoire de l'Art dans l'Antiquité, I, s. 722, fig. 55.

Lieblein, sid. 44.

621. H. 0,155 m.

VII

621. **Harpokrates** (Horus). Egyptisk gudomlighet, landets och härskarens egentliga skyddsgud, den unge, alltid segerrike sonen till den världshärskande solguden Re (grekernas Helios); farao är hans inkarnation och bär därför titeln "den gyllene Horus, Re's son". Harpokrates är Horus som barn, Hor-pe-chrot, ett slags ljus- och solgud, närmast en egyptisk motsvarighet till Apollon och som sådan äfven dyrkad af grekerna, t. ex. på Delos. Att också fenicierna dyrkat honom bevisas bl. a. af denna statyett, som är funnen i Sidon. Harpokrates uppträder äfven som husgud, "bonus Deus puer", och erinrar i vissa drag om Kristusbarnet. Han är ett typiskt exempel på grekisk-egyptisk blandkultur.

Denna statyett visar oss Harpokrates som ett naket barn. Det till munnen lyfta högra pekfingret och hårflätan i form af ett horn på högra sidan om hufvudet, äro ett tecken till hans ungdom. I vänstra handen bär han en *cornucopia* (ymnighetshorn) och en *uræus* (den heliga ormen, kunglighetens symbol) samt på hufvudet Nordens och Söderns krona, med en månskära framtill.

Konstverket är ett synnerligen godt sengrekiskt arbete, ehuru funnet på feniciskt område (jämför en fenicisk staty i Madrid, *Roscher*, Lexikon der Mythologie, s. 2747).

Brons, 15,5 cm. hög.

Gåfva af grefve Carlo Landberg 1881.

VIII—XI

STATYETTER AF TERRAKOTTA FRÅN CYPERN.

Litteratur: *Cesnola*, Cyprus, its ancient cities, tombs, and temples; London 1877. *Perrot et Chipiez*, Phénicie-Cypre. *Walters*, Catalogue of the Terracottas in the British Museum. London 1903. *Heuzey*. Catalogue des figurines de terre-cuite du Louvre, Paris 1882. *Musées impériaux ottomans*, Catalogue des figurines grecques de terre-cuite. Constantinople 1908. *Murray-Smith-Walters*. Excavations in Cyprus. London 1900. *Heuzey*. Les figurines antiques de terre-cuite du musée du Louvre. Planches. Paris 1883.

Den cypriska konsten är af det allra högsta intresse ur historisk synpunkt. Icke så mycket på grund af värdet hos sina produkter, som oftast äro tämligen medelmåttiga, men därför att den visar oss en grekisk-orientalisk blandstil, som är i hög grad belysande när det gäller att förstå den äldsta helleniska konstens ställning till sina föregångare i Europa och Asien. "Här finner man en fullständig och lärorik tafla af det *egyptisk-assyriska*, eller om man vill *feniciska kaos*, ur hvilket Medelhafvets folk aldrig hade lyckats frambringa en ny konst, utan mellankomst af det grekiska geniet". (Heuzey).

Bäst låter den cypriska konsten studera sig i skulpturen, som är

bunden vid det inhemska materialet, en gulaktig, mjuk kalksten, som med lätthet låter bearbeta sig och inbjuder till en viss löshet i modelleringen såväl som till ett eftergifvande för olika stilimpulser. (Några grafstenar af detta material finnas i N. M.) Men nästan lika tydligt framträder utvecklingen i den mindre konsten, särskildt i terrakotta-statyetterna, som i riklig mängd finnas på Cypern, från alla epoker. Nationalmusei samling af cypriska konstverk, som omfattar både terrakotta- och kalkstensskulptur är härutinnan särdeles lärorik.

De cypriska terrakottapjeserna tillhöra i stort sedt följande tre perioder:

I. Bronsåldern, till omkring år 800 f. K.
II. Grekisk-fenicisk eller arkaisk tid. 800—400 f. K.
III. Hellenisk eller hellenistisk tid, 400—100 f. K.

De från bronsåldersgrafvarna äro af en mycket primitiv typ, mestadels en kvinnofigur liknande de platta marmoridolerna från Kykladerna, eller en tjur eller oxe i form af en *askos* (vinsäck). Ibland tyckas de förra framställa en primitiv typ af *Κουροτρόφος* eller modergudinnan, i hvilket fall då hålla ett barn i sina armar. De finnas i grafvar med mykenisk och inhemsk keramik.

Den arkaiska perioden, som följer, visar en större, om än icke betydande, utveckling af den tekniska skickligheten, och i alla händelser en rikare omväxling af typerna. Graffigurer eller votivbilder af gudomen nedlades hos den döde för att försäkra honom om ett fortsatt gudomligt beskydd, andra föremål återigen höra blott till den vanliga grafutrustningen. De vanligaste typerna äro figurer af krigare och män till häst, sannolikt att betrakta som ett slags eskort åt den aflidne, vidare djurbilder, särskildt hästar och fåglar, eller transportredskap såsom båtar, kärror och vagnar. Man betraktade tydligen döden som en resa.

Hos många af figurerna spåras ett utprägladt orientaliskt inflytande, särskildt hos dem som härstamma från de feniciska delarna af ön. Ibland förekommer rent af orientaliska gudomligheter såsom Osiris, Bes, den babyloniska vindguden m. fl. Stilen är en blandning af assyrisk och egyptisk. Så småningom öfverväger emellertid det grekiska inflytandet,

och i terrakottor från de helleniska kolonierna möta vi en renodlad grekisk-arkaisk stil.

Härmed infaller den tredje eller den helleniska perioden. Under denna påträffas figurer af en nästan attisk formkänsla, såsom en del från Larnaka, hvilka kanske rent af blifvit gjutna efter attiska formar. Den vanligaste typen är en gudinnebild, af starkt betonad kvinlighet, framställande den cypriska Afrodite, med drag från äldre kvinliga gudomligheter såsom den orientaliska Astarte. Det är hon som från allra äldsta tid är medelpunkten i den cypriska konsten.

1480. H. 0,17 m. 1481. H. 0,11 m. 1479. H. 0,15 m.

VIII

1481. **Afrodite-Astarte.** Statyett, 14 cm. hög, ryggen platt, framsidan väl utarbetad. Gudinnan är framställd naken, en face, med sammanslutna ben men något utstående fötter, hållande med bägge händer sina bröst. Kring halsen har hon ett rikt halsband i flera rader och kring armarna armband. Håret är väl friseradt i parallela benor. Ansiktsdragen påminna om den egyptiska eller feniciska gudinnetypen. Den rena en faceställningen och den delvis som på en relief kvarlämnade bakgrunden äro karakteristiska för primitiv figuruppfattning. Spår af röd färg finnas flerstädes. Grekisk-fenicisk period (— 400 f. K.)

Gåfva af svenske konsuln i Larnaka (Cypern), mr. Ch. Watkins, som skänkt till Nationalmuseum c:a 150 föremål från olika delar af Cypern, de flesta från staden Curium.

Jfr. *Walters*, Catalogue of the Terracottas in the British Museum, A. 91, statyett från Larnaka.

1479. **Gudinna.** Primitiv typ; 15 cm. hög. Klädd i kiton, bara fötter, hållande händerna för bröstet. Axlarna äro breda, pannan låg, och håret faller ned på bägge sidor. På hufvudet en rund orientalisk hufvudbonad. Platt baktill, rund fotställning. Proveniens som föreg.

1480. **Gudinna** — föregående, men mera summariskt utförande och något högre. 17 cm. Proveniens som 1481.

1484. H. 0,13 m.

1483. H. 0,09 m.

1553. H. 0,05 m.

1477. H. [illegible]

IX

1484. **Votivfigur.** Primitiv typ af en man bärande ett offerdjur? (hvaraf endast fragment återstå). Kroppen af cirkulär *xoanon*-form, på hufvudet ett slags hjälm. Ansiktet ytterst groft utfördt, med skägg och löst ditsatt näsa. H. 13 cm.

1483. **Häst,** på hvilken förmodligen suttit en ryttare (förlorad). Ytterst primitiv typ. Remtyg i kors öfver pannan. H. 9 cm.

1553. **Fenicier.** Litet hufvud af en skäggig man med toppig frygisk hufvudbonad. Semitisk typ (fenicisk köpman?) H. 5 cm.

1477. **Hufvud,** med korta lockar och långdraget ovalt ansikte. Rundtom hufvudet en krans af radialt utgående strålar (Helios?) H. 7 cm.

1475. H. $0,_{16}$ m.

X

1475. **Ansiktsmask,** ungdomlig typ med utstående näsa och öron (det högra örat fattas). Liten leende mun, svartmålade vidöppna ögon, låg panna, svarta ögonbryn och lockar. På hufvudet band och fragment af ett slags hjälm m. m. Baksidan urhålkad och skadad. H. 16., br. 14 cm.

1482. H. 0,16 m. 1478. H. 0,21[illegible] m. 1476. H. 0,12 m.

XI

1478. **Stående gudinna,** statyett, 24,5 cm. hög; gudinnan bär i vänstra armen en lyra, den högra är lagd under bröstet. Dräkten består af en fotsid kiton med ärmar. Kring halsen ett pärlband, på hufvudet en hög hufvudbonad, *kalathos*. Baksidan platt.

1482. **Figurin,** platt, sittande kvinna i fotsid dräkt med ärmar och toppig hufvudbonad. Krokig semitisk näsa. Håller i högra handen en liten ihålig kanna. Spår af svart och brun färg. Har suttit som handtag på ett större kärl hvaraf ett fragment ännu är vidfästadt. Det större kärlets innehåll har kunnat hällas ut genom den lilla urborrade flaskan. H. 16 cm.

1476. **Ansiktsmask,** arkaistisk. Långdragen ansiktstyp. På hufvudet en mössa eller hjälm med målade svarta och bruna ränder. Arkaiskt leende. Spår af svart färg på ögon och ögonbryn. Tre hål för upphängning, ett bakom hvardera örat, ett på hjässan. Baksidan ihålig. H. 12 cm.

XII—XIII

Grekiska Terrakottafigurer.

Den smak som utmärkte allt hvad grekerna skapade visade sig såväl i den lilla konsten som i den stora. Den framträdde icke blott i templen eller i statyerna af brons och marmor, den nedlades också i föremål af blygsammare proportioner, såsom terrakottabilder, målade vaser eller husgeråd. Särskildt terrakottafigurer och vasmålningar spela en stor roll i konsthistoriskt afseende, de gifva oss nämligen en möjlighet att följa konstutvecklingen på de områden och under de perioder från hvilka större minnesmärken saknas. På det hela taget är nämligen det stilhistoriska förloppet alldeles detsamma inom dessa konstarter som inom de andra, endast att de lämna större tillfälle till vissa personliga infall af konstnären, härstammande från hans berättande fantasi eller från hans iakttagelse af det dagliga lifvet. Häraf kommer ett genreartadt drag, som snart blir det inom den mindre konsten förhärskande.

Annars är utgångspunkten densamma för terrakottafigurerna som för statyerna, nämligen en primitiv efterbildning af den mänskliga gestalten: antingen i form af en platt bräda [*σανίς*] eller en rund stock [*ξόανον*]. Exempel härpå hafva vi i de båda statyer som skänkts till gudomen af Nikandra från Delos (Athen) och af Cheramyes från Samos (den s. k.

Hera från Samos i Louvre) samt i några terrakottor från Cypern i Stockholms Nationalmuseum. I dessa typer äro extremiteterna, särkildt de nedre, antingen ytterst bristfälligt utförda eller också saknas de alldeles. Så småningom skrider emellertid konsten framåt till ett mera fullkomligt återgifvande af den mänskliga formen, särskildt under inflytande af de stora konstnärerna på 500- och 400-talet, såsom Hagelaidas, Kalamis m. fl. Vissa mytologiska typer utbildas och blifva normgifvande för alla efterföljande konstnärer och handtverkare. Men ännu bibehålles en viss stelhet i hållningen och rörelsen, det är den s. k. bundna eller stränga stilen. Exempel härpå är Apollon från Piombino i Louvre, bland terrakottorna kan man anföra ynglingen med tuppen (n:r 283) i Stockholms Nationalmuseum, som dock är något senare.

Sin rikaste utveckling fick emellertid denna konstart på 300-talet och under den efterföljande hellenistiska tiden. Det var framför allt Praxiteles, som kom att sätta sin prägel på densamma, särskildt på tillverkningen i Boiotien, Athen och Korinth. Från Tanagra i Boiotien härstammar en hel mängd af dessa små konstverk, och därför har det blifvit vanligt att kalla dem alla för Tanagra-figurer. Men annars har man funnit dem öfver allt i den grekiska världen, i Mindre Asien, Italien och på öarna. Märkligt nog visa de öfverallt, trots afståndet mellan fyndplatserna, ett starkt släkttycke, de hafva tydligen varit en vanlig exportvara. De praxiteliska motiven återklinga länge, särskildt i draperierna. Ett vackert exempel är damen från Korinth i N. M. (n:r 1656). Så småningom blir framställningen alltmera genreartad, barnfigurer förekomma ofta (ex. N. M. 441 och 794) och under den alexandrinska perioden uppträder äfven karikatyren, satiren och fabeln. Ännu långt fram i den romerska tiden utgöra dessa små figurer en omtyckt handelsvara.

Den höga ståndpunkt som tillverkningen intog på 300-talet, i Tanagra och annorstädes, blef emellertid senare aldrig uppnådd. Konstnärerna voro egentligen handtverkare och åtnjöto föga anseende, men förstodo att prägla sina arbeten med den utsöktaste smak. Man kallade dem koroplaster "flickformare", därför att de med förkärlek framställde unga flickor [κόραι] i stående eller sittande ställning. Lermodellerna och

formarna voro vid hvarje fabrik af ytterst begränsadt antal, men genom kombination och retuschering förstodo konstnärerna att åstadkomma en otalighet af variationer. "Alla Tanagrafigurer äro systrar men få äro tvillingar" säger Pottier. I allra äldsta tid gjordes visserligen figurerna hvar och en för sig af kompakt massa, men snart nog uppfann man metoden att forma dem och göra dem ihåliga, hvarigenom tyngden minskades och krympning undveks. Sedan leran beredts och eventuellt tillsatts med rödockra göts den i formen, som förut blifvit smord med lervatten hvilket förhindrade vidfästning. Man lämnade alltid ett hål i figurens rygg för att tillåta fuktighetens afdunstning under bränningen. Efter bränningen vidtog retuscheringen som dock ej alltid var nödvändig. I regel äro figurerna också målade, ehuru färgen vanligtvis blifvit afnött. Hudpartierna äro hvitaktiga, kitonen är på Tanagrastatyetterna oftast blå, medan himation är rosafärgad. Variationer blefvo emellertid alltmera vanliga.

De ändamål till hvilka terrakottafigurerna användes äro ännu mera skiftande än för den stora konsten. Man har tvistat om deras betydelse och förklarat dem alla antingen som mytologiska eller rena genrefigurer. Lösningen torde vara att de användes såväl för religiösa ändamål som till vanliga prydnadsföremål i hemmen. Somliga hafva brukats till leksaker, andra hafva nedlagts med den döde i grafven, åter andra hafva offrats som votivgåfvor o. s. v. Häraf följer att betydelsen till stor del varit beroende af innehafvarens eller köparens afsikter.

Litteratur: *Pottier.* Les statuettes de terre-cuite. Paris 1890. *Heuzey.* Catalogue des figurines antiques du Louvre. Paris 1882. *Walters.* Catalogue of the Terracottas in the British Museum. London 1903. *Ausgewählte griechische Terracotten* im Antiquarium. Berlin 1903. *Musées imperiaux Ottomans.* Catalogue des figurines gecques de terre-cuite. Constantinople 1908. *Winter.* Die Typen der figürlichen Terracotten. Berlin 1903.

283. H. 0,22 m. 1656. H. 0,21 m.

XII

283. **Stående yngling, bärande en tupp.** Ynglingen är nästan naken, endast en mantel är kastad öfver ryggen och faller ned till fötterna. I vänstra handen bär han en tupp (mycket otydlig), den högra hänger utefter sidan. Kroppstyngden hvilar på högra benet, det venstra är något böjdt och obetydligt framflyttadt. Plinten fyrkantig, framtill något afsmalnande. Stort rektangulärt gjuthål baktill. Gråbrun lera med hvitt öfverdrag på kroppen och spår af röd färg på manteln. Nött yta. Nedtill restaurerad.

Sannolikt en votivbild. Intressant arbete af sträng stil. Typen härstammar från en boiotisk fabrik omkring 500-450 f. K., och denna statyett skall enligt uppgift vara funnen i Thebe. Figuren är tydligt influerad af förebilder inom den större plastiken, (jämför den s. k. Stephanosfiguren och dess efterföljare), ställningen är statuarisk contraposto, ehuru tyngden icke hvilar alldeles uteslutande på det högra benet utan är något fördelad äfven på det vänstra.

Jämför en statyett i Konstantinopel (Catalogue des Figurines grecques 3094) m. fl. i Berlin o. a., alla från Boiotien.

Se *Winter*. Typen der figürl. Terracotten, s. 182.

Höjd 22 cm. Skänkt af N. F. Sander 1871.

1656. **Stående ung dam, bärande en solfjäder.** Hon är klädd i fotsid kiton och är tätt insvept i himation. I vänstra handen bär hon en sol-

fjäder, som är fjärilformad och utslagen. Kroppstyngden hvilar på vänstra benet, den högra foten är flyttad något tillbaka åt sidan. Hufvudet är böjdt något nedåt åt vänster från åskådaren. Håret är uppbundet i en knut. Fyrkantig fotplatta, skadad i hörnet. Ovalt gjuthål i ryggen. Baksidan nästan oarbetad. Spår af färg (rosa) på himation och hufvudet. Ljusbrun lera.

Figuren härstammar enligt uppgift från Tanagra men typen hänvisar närmast på Korinth. Dräktmotivet och ställningen erinrar om Praxiteles. Hufvudet torde hafva tillhört en annan figur.

Höjd 21 cm. Inköpt genom prof. S. Wide, 1895.

794. H. 0,135 m. 441. H. 0,12 m.

XIII

441. **Flicka.** Liten figur i kiton och himation, rör sig graciöst framåt med vänstra foten före. I vänstra handen bär hon en bindel. Håret framtill ordnadt i "melonfrisyr" med en fläta tvärs öfver hjässan. Ansiktet leende. Spår af lifligt röd färg på manteln. Baksidan oarbetad, med rundt gjuthål. Jämför figurer från Tanagra i London (Brit. Museum C. 308) och från Megara i Berlin (Ausgewählte Terracotten, taf. XXII).

Ljusbrun lera. Höjd 12 cm. Skänkt 1880 af svensk-norska konsuln i Piræus Rodocanachi.

794. **Gosse.** Figur med nakna ben, klädd i kort rock, räckande nästan till knäna. Står bredbent med böjdt hufvud och håller i högra handen en pung (boll ?). Lång hals, leende mun, kort lockigt hår. Baksidan oarbetad, med aflångt gjuthål. "Tanagra" (?)

Ljusbrun lera. Höjd 13,5 cm. Inköpt 1881 genom M. N. Rodocanachi.

314. H. 0,[illegible] m.

Arkaiska Bronsfigurer.

XIV

314. **"Arkaisk Apollon."** Statyett, 16 cm. hög.

Båda fötterna afslagna. Visar den öfver hela Grekland, Mindre Asien, öarna och Etrurien utbredda primitiva typen. Hos detta exemplar märkes ännu tydligt det egyptiska inflytandet.

Skänkt af änkedrottning Joséphine.

715. H. 0,10 m.

306 H. 0,072 m.

714. H. 0,[illegible] m.

3. H. 1,84 m.

XVII

3. **Apollon Kitharoidos.** Staty af finkornig, ådrad marmor, h. från basen 1,84 m.

Restaur. halfva näsan, bakhufvudet, halsen, armarna, större delen af kitharan, fötterna och smärre delar af dräkten. Ansiktet starkt öfverarbetadt. Baksidan platt, nästan oarbetad.

Sångens gud, prydd med lagerkrans och hållande på vänstra armen kitharan, hvars strängar han vidrör med plektron, är framställd musicerande, i inspirerad rörelse. Han är klädd i kitharodernas festdräkt, en vid och veckrik kiton, utan ärmar och öfverslag (diploïs), men med en gördel högt uppe på bröstet. På skuldrorna är en mantel (chlamys) fästad med agraffer. Guden tager ett häftigt steg framåt med vänstra foten, och till följd af rörelsen fladdrar dräkten tillbaka och framhäfver kroppens konturer. Ansiktet blickar uppåt med ett extatiskt uttryck. Hufvudet var dock ursprungligen riktadt mera framåt.

Denna staty, af hvilken en replik fins i Vatikanen, torde vara en kopia af en berömd staty från 300-talet f. K. En liknande framställning finnes på mynt från kejsar Neros tid, som man (enligt Furtwängler och Collignon med rätta, enligt Overbeck med orätt) ansett efterbilda en Apollostaty af Skopas på Palatinen. Statyn i Vatikanen har på kitharan en relief med en hängande Marsyas, antydande Apollons seger öfver den lägre konsten. Båda exemplaren äro romerska kopistarbeten;

af högre kvalitet är en torso i fransk ägo. (Coll. Duval, Prégny. Gaz. d. B. A. Février 1909, sid. 199).

Att statyn i Stockholm skulle varit uppställd i midten bland de nio muserna motsäges af den oarbetade baksidan; sannolikt torde den i sista hand återgå till ett självständigt original. Detta har ofta efterbildats, så t. ex. på en vasmålning från 300-talet framställande striden med Marsyas, på reliefen med Homeros' Apotheos i British Museum (afgjutning i N. M. n:r 153), på den s. k. kitharodreliefen i Paris, hvarjämte en liknande figur fins på den stora urnan i N. M., n:r 184. Dock hafva vi här att göra med fria variationer, i likhet med den Apollon som funnits vid de franska utgräfningarna på Delos (Bulletin de Corr. Hell. 1907. Fig. 5).

Har varit uppställd i pal. Vitelleschi i Rom, kom därefter till bildhuggaren Cavaceppi, som förändrade statyn till en Musa genom att påsätta den ett kvinligt hufvud. Sedan emellertid bildens rätta karaktär blifvit ådagalagd genom jämförelse med den vatikanske Apollon, insattes åter dess förra hufvud, hvaraf likväl endast framsidan är antik. — G. III.

Litteratur: *Heydemann*. Arch. Anz. 1865, n:r 11, *Wieseler*, Philologus XXVII. s. 213; *Overbeck*, Apollon. s. 186; *Helbig*, Führer, n:o 274; *Furtwängler*, Meisterverke, s. 528, not. 2; *Amelung*, Die Basis des Praxiteles. s. 33. not. 1; *Reinach*, Gaz. d. B. A. Février 1910. *Arndt*, La Glyphothèque Ny-Carlsberg, s. 155. pl. 108.

Reprod. *Fredenheim*, Ex Mus. Reg. Svec. pl. 1. *Guattani*, Monumenti inediti 1784, fig. III. *Cavaceppi*, Raccolta II, 24 (som Musa suonante), därefter Clarac 496, 969 (utan krans). Fot. Lagrelius.

4. H. 1.– m

XVIII

4. **Melpomene.** Tragediens sånggudinna. Staty af gulhvit, finkornig marmor. H. 1,78 m.

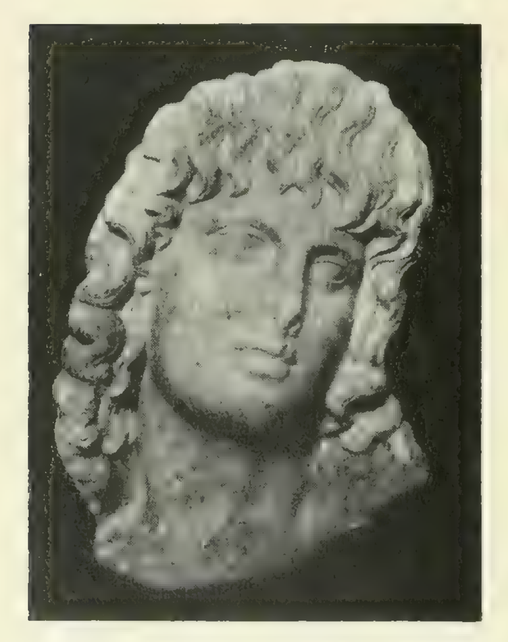
Restaur. hufvudet och öfre delen af bröstet, vänstra foten, vänstra underarmen med svärdfästet, högra handen, delar af dräkten och masken. Masken som består af flera fragment, är antik, man af annan marmor än statyn.

Melpomene var ursprungligen sångens musa, men uppfattades som representant för sorgespelet, kanske redan på de stora tragödernas tid. Hon framställes här som skådespelerska i en teatralisk ställning och är klädd i den vanliga sceniska dräkten. Denna består af en vid och veckrik kiton med öfverslag, sammanhållen af ett bälte högt uppe under bröstet; öfver vänstra axeln och högra armen är manteln effektfullt kastad.

Vänstra foten är stödd mot en klippa, möjligen angifvande musernas hemvist, berget Helikon, (Urlichs), men snarare ett af dessa terrängmotiv som användes både på scenen och i konsten, (i måleriet först hos Polygnotos). I vänstra handen håller hon svärdet, antydande tragediens svåra och ofta blodiga konflikter, i den högra den tragiska s. k. Heraklesmasken med hög stiliserad hårbeklädnad (onkos). På hufvudet, som är restaureradt efter exemplaret i Vatikanen och är särdeles uttrycksfullt, bär hon en krans af vinlöf, hänsyftande på Dionysos, som var skådespelens beskyddare. På fötterna bäras skor med tjocka sulor, en ersätt-

ning för de höga kothurner, som skådespelarne använde för att öka sin längd på scenen.

Så är denna staty en ovanligt talande bild af tragedien. Hvem som har skapat originalet är ej konstateradt, ty tanken på Praxiteles har af upphofsmannen (Amelung) öfvergifvits. Däremot har det af flere forskare antagits att vi här, liksom i fråga om andra bland muserna, ha att göra

Hufvud i Athens Nationalmuseum.

Hufvudet af den vatikanska Melpomene.

med en ombildning af en äldre förebild, som enligt Reinach återgår "minst till 5:te seklet", medan Klein anser att dessa gestalters typ-historia räcker tillbaka till 400-talet ehuru de ännu äro i kurs i moderniserad form vid tiden för den s. k. praxiteliska basen. Detta hindrar icke att upphofsmannen kan vara en hellenistisk konstnär, som vid utförandet af cykeln sammanfört äldre och nyare motiv. Ett arkaistiskt drag hos statyn af Melpomene är dess utbredning i planet och dess parallela veckbehandling.

Af hufvudet finnas varianter *utan krans* i Athens Nationalmuseum (n:r 193) och i Vatikanen, Braccio Nuovo, (Amelung, Die Sculpturen des

Vatic. Mus. n:r 7). Ett exemplar af statyn fins i Ny-Carlsbergs glyptotek (n:r 308), ett annat i Rom, Museo delle Terme. Exemplaret i Vatikanen (Helbig 278) har en mask af annan form än den i Stockholm. Hufvudet i Athen, som funnits vid Dipylon, kan möjligen ha tillhört ett grafmonument.

Litteratur: *Wieseler*. Philologus XXVII. s. 215. *Amelung*. Basis des Praxiteles. *Helbig*. Führer. 278. *Reinach*. Recueil de Têtes antiques, Pl. 226. *Friederichs-Wolters*, Gibsabgüsse 1444. *Klein*. Praxiteles.

Reprod. *Fredenheim*. Ex Museo Reg. Svec. pl. 6. *Clarac* III. 513. 1045 (efter Guattani). Fot. Lagrelius.

5. H. 1,[illegible] m.

XIX

5. **Thaleia**. Komediens sånggudinna. Staty af gulhvit kristallinisk marmor. H. från basen 1,69 m.

Restaur. vänstra foten, vänstra armen med öfre delen af masken, högra underarmen med stafven, delar af dräkten och af nebris, halsen och öfre delen af bröstet, näsan.

Högra foten är framflyttad och vänstra knät böjdt. Dräkten består af en lång kiton med ärmar, bildande öfverslag vid midjan, där den sammanhålles af en gördel. Härtill en bockhud eller nebris, ett dionysiskt attribut. Äfven stafven (lagobolon, pedum) och masken hänvisa på Dionysos. Det har därför framställts tvifvel om att figuren verkligen föreställer en musa, och man har gissat på någon personlighet ur den dionysiska kretsen, t. ex. en mainad. Emellertid har vid de franska utgräfningarna på Delos kommit i dagen en torso, som mycket liknar statyn i Stockholm. Andra mer eller mindre öfverensstämmande exemplar med variationer finnas i Marbury Hall, Wörlitz och Vatikanen. Dräktbehandlingen visar på hellenistisk smak, ehuru inspirerad af original från 300-talet. Eftersom statyn från Delos funnits tillsammans med andra muser, samt en Apollon och en Artemis, är det troligt att äfven denna staty är en musa, och i så fall sannolikt Thaleia.

Påfven Clemens XII säges ha erhållit denna staty på 1730-talet från Palestrina, där den skall vara funnen. Pius VI afstod den åt Volpato.

Litteratur: *Wieseler*, Philologus XXVII. s. 215. *Mayence & Leroux*. Bulletin de Corr. Hell. 1907. s. 403. pl. XV.

Reprod. *Fredenheim*. Ex Mus. Reg. Svec. pl. 5. *Clarac*. III. pl. 509, 1027 (efter Guattani). Fot. Lagrelius.

6. H. 1,- m.

XX

6. **Euterpe**, musikens gudinna. Staty af hvit, finkornig marmor. H. från basen 1,79 m.

Restaur. (af Agostino Penna) vänstra stortån, högra d:o, armarna, delar af dräkten, nedre delen af halsen med öfre partiet af bröstet, näsan, hakan, lockarna på ömse sidor af hufvudet. Ansiktet öfverarbetadt. Baksidan mindre sorgfälligt utförd.

Hel stående figur med flöjt i hvardera handen. Öfver sin veckrika kiton med ärmar bär hon en vid mantel, tagen under högra armen och lagd öfver vänstra axeln och armen. På hufvudet lagerkrans.

Samma figur som i Stockholm kallas Euterpe är i Vatikanen restaurerad som Urania. Dock har benämningen Euterpe starkare skäl för sig, ty vi se en liknande gestalt på basen från Mantineia bärande en dubbelflöjt. Skillnaden är endast att högra armen är korsad öfver bröstet, hvilket sannolikt vore den riktigaste restaurationen, som bäst svarar mot rörelsen. Äfven denna figur torde, liksom den s. k. Polyhymnia, återgå till ett original af Praxiteles, som enligt Amelung framställde Persefone (Kore).

Funnen 1769 uti den s. k. Naumachien i Hadriani villa vid Tivoli.

Litteratur: *Wieseler.* Philologus XXVII. s. 214. *Heydemann*, Arch. Anz. 1865, n:r 7. *Amelung.* Basis des Praxiteles s. 53. *Helbig.*, Führer n:r 282.

Reprod. *Fredenheim.* Ex Museo Reg. Svec. pl. 4. *Clarac.* III, 506. 1010 (efter Guattani). Fot. Lagrelius.

XXI

7. Erato. Körlyrikens sånggudinna, (Pindaros, Stesikhoros). Staty af hvit ådrad marmor. H. från basen 1,80 m.

Restaur. nässpetsen, hakan, halsen med öfre delen af bröstet, båda armarna med större delen af kitharan, vänstra fliken af manteln, hela nederdelen från ett stycke nedanför knät.

Stående med en kithara i vänstra handen och plektron i den högra. Dräkten består af en kiton med öfverslag och korta ärmar, manteln är kastad öfver högra axeln och vänstra armen.

Repliker af denna staty finnas bl. a. i Vatikanen och Louvre.

Tros vara uppgräfd på Palatinen och har varit uppställd i Villa Farnesina i Rom, tillhörande konungen af Neapel. Ägd af Hamilton och Volpato.

Denna och nästföljande sånggudinna förekomma ofta med ombytta namn, så att Erato kallas Terpsikhore och omvändt. Äfven Terpsikhore har nämligen uppfattats som representant för körlyriken.

Litteratur: *Wieseler.* Philologus XXVII, s. 219. *Amelung.* Basis des Praxiteles, s. 40. fig. 22. *Helbig.* Führer 275. *Bie.* Musen, s. 64.

Reprod. *Fredenheim.* Ex Museo Reg. Svec. pl. 7. ("Terpsikhore") *Clarac* III. 518. 1062 (efter Guattani). Fot. Lagrelius.

8. H. 1,52 m.

9. H. 1.– m.

XXIII

9. **Polymnia,** eller Polyhymnia, mytens och pantomimens sånggudinna. Staty af hvit, grofkristallinisk marmor. H. från basen 1,75 m.

Restaur. vänstra stortån, nässpetsen, nedre delen af halsen, baksidan af hufvudet med blomkransen, delar af dräkten. Ansiktet öfverarbetadt.

Denna vackra staty, som är ett utmärkt exempel på antik draperikonst, framställer gudinnan stående, klädd i den vanliga grekiska dräkten, insvept i en vid och veckrik mantel (himation), under hvilken bäres en tunn linnekiton. En liknande figur i Athens Nationalmuseum (n:r 1827), som närmast af alla repliker öfverensstämmer med statyn i Stockholm, bär dessutom spår af färg, nämligen bårdmönster i gråblått och lila, hvartill kommer rödbrunt i håret och på sandalerna.

Statyn återgår helt säkert till ett original af Praxiteles som den synnerligen troget återger, frånsedt att hufvudet blifvit tillpassadt från en annan staty och dessutom restaureradt efter förebild af exemplaret i Vatikanen. På figuren i Athen är däremot hufvudtypen rent praxitelisk med s. k. melonkoaffyr, erinrande om tanagrastatyetter, den lilla och den stora Herkulanskan, (bronsafgjutning i N. M. n:r 291). Dessutom äro i Athen två fingrar af vänstra handen synliga, medan vänstra foten är dold af kitonen. Exemplaret i Vatikanen visar en förändrad rörelse, är lösare i formen och öfverhufvud ej auktoritativt. Statyn i Stockholm är en god romersk kopia, det torra eleganta utförandet hänvisar arbetet sannolikt till Hadriani tid, medan figuren i Athen är betydligt äldre och utförd af en grekisk konstnär på en tid då de praxiteliska traditionerna ännu voro i sin fulla lifskraft.

Dessa traditioner kan man f. ö. flerstädes studera. Den typ som Praxiteles skapat och som ingalunda behöfver ha framställt någon sånggudinna, har med förkärlek användts af en mängd efterföljande konstnärer, till porträttstatyer, graffigurer m. m. Så finnas i de flesta större muséer liknande draperigestalter med porträtthufvuden af romerska damer. En nära öfverensstämmande figur fins på den praxiteliska basen från Mantineia. Däremot har vår staty ingenting att göra med de öfriga muserna i Vatikanen eller Stockholm. Den har i modern tid målats af Carl Larson i Nationalmusei trapphus, där den förekommer i den fresk som framställer Gustaf III mottagande de från Italien hemsända konstverken.

Funnen, enligt uppgift, 1754 nära via Tiburtina, på ett ställe kalladt Monte di Lanti.

Litteratur: *Wieseler*, Philologus 27, s. 215. *Amelung*. Basis des Praxiteles, s. 32. *Helbig*, Führer, n:r 277.

Reprod. *Fredenheim*. Ex Museo Reg. Svec. pl. 9. *Clarac* III. pl. 527. 1094 (efter Guattani). Fot. Jæger, Lagrelius.

STATY FRÅN DELOS. Athens Nationalmuseum.

10. H. 1,55 m.

XXIV

10. **Kalliope,** den episka diktens gudinna. Staty af hvit, ådrad marmor. H. 1,55 m.

Restaur. (af Pierantoni) nedre delen af klippan, vänstra foten med en del af draperiet, större delen af den högra, vänstra armen, nedre delen af den högra, öfre delen af bröstet. Hufvudet sammansatt af flera fragment.

Sittande på en klippa med ett skrifstift (stilos) i den högra och en skriftafla (diptychon) i den vänstra handen. Öfver kitonen har hon ett slags halsduk, kantad med fransar och sammanhållen öfver bröstet med en knut. Manteln är kastad öfver knät och vänstra skuldran.

Att denna staty ursprungligen framställer en sånggudinna är möjligt, ehuru den fransade duken om halsen (kalasiris) är ett Isis-attribut. Den vanliga Isistypen är det i alla fall icke. Osäkert är också om det är hjältediktens musa. Restaurationen är säkert oriktig, ty troligen har äfven denna figur haft ett musikinstrument i sin hand, såsom fallet är med den sittande musan på Mantineiabasen, hvilken har en liknande ställning. Dock ha vi här att göra med en fri efterbildning af ett motiv som förekommer i många variationer: närmast att jämföra med Stockholmsstatyn är den s. k. Urania i Madrid (Hübner 54. Einzelv. 1564) och de båda sittande muser i Vatikanen som kallas Kalliope och Terpsichore (Helbig 280, 276). Någon fullständig öfverensstämmelse mellan dessa förefinnes emellertid icke.

Har tillhört Villa d'Este vid Tivoli och säges vara funnen redan 1570.

Litteratur: *Heydemann*, Arch. Anz. 1865, s. 151. *Wieseler*, Philologus XXVII. s. 219. *Geffroy*. Revue Arch. 1896. s. 22.

Reprod. *Fredenheim*. Ex Museo Reg. Svec. pl. 11. *Clarac* III. 536. 1114 (efter Guattani). Fot. Lagrelius.

11.

H. $1,^{50}$ m.

XXV

11. **Kleio,** historiens musa. Staty af hvit, finkornig marmor. H. från basen 1,50 m.

Restaur. yttre delarna af basen, vänstra foten, högra armen, nedre delen af den vänstra, hakan, näsan, delar af dräkten, särskildt på högra sidan. Ansiktet öfverarbetadt. Hufvudet antikt, men ej tillhörigt statyn.

Stående figur med ett skriftblad i den framsträckta högra handen. Manteln, som upptill är lagd dubbel, är tagen under vänstra armen och fästad med en agraff på högra axeln.

Restaurationen som Kleio är godtycklig. Figuren är en romersk draperistaty efter ett äldre schema. Draperibehandlingen med de torra precisa vecken är arkaiserande, detsamma är fallet med den ansenliga skulderbredden. Allt detta i öfverensstämmelse med kejsartidens smak, som gärna inspirerades af motiv ur den äldre grekiska konsten (jämför den s. k. Spestypen). Liknande anordning af dräkten finner man på tvänne statyer i Vatikanen (Amelung I. Taf. 114; Einzelv. 802).

Hufvudet är af en annan typ och har sannolikt tillhört en Afroditestaty.

Statyn uppgräfdes omkring 1778 i Monticelli (det gamla Corniculum); hufvudet skall vara funnet af Volpato i Villa Adriana 1773.

Litteratur: *Wieseler.* Philologus XXVII. s. 214.

Reprod. *Clarac* III. 500, 987 (efter Guattani). *Fredenheim.* Ex Museo Reg. Svec. pl. 3. Fot. Lagrelius.

12. H. 1,75 m.

XXVI

12. **Urania,** astronomiens gudinna. Staty af gulaktig grofkornig marmor. H. från basen 1,75 m.

Restaur. (af Cavaceppi) armarna, fötterna (den högra eventuellt antik, ehuru fastsatt), halsen, delar af dräkten, hjässan, vänstra delen af bakhufvudet, nässpetsen.

Hel stående figur med en glob i högra handen och i den vänstra en ritstaf (radius), hvarmed hon tecknar stjärnornas rörelse. Hennes dräkt erinrar om Apollon Musagetes'. Samma agraffer, som öfver axlarna hålla ihop kitonen, fästa äfven den bakom ryggen nedhängande manteln. Högt uppe under bröstet bäres en gördel, på fötterna skor. Håret sammanhålles af band, som äro lindade om pannan och nacken.

Statyn liknar en kolossalbild i Neapels museum, (Guida illustrata, n:r 7), som dock har vänstra foten framflyttad i st. f. den högra. Jämför också den s. k. Melpomene i Louvre och en statyett i Berlin (n:r 219). Hufvudet är dock af en annnan typ och återgår, ehuru starkt öfverarbetadt, till ett original som härstammar ur Feidias' krets (Arndt) och som erinrar om den s. k. Sappho. Hela statyn är f. ö. byggd på reminiscenser från 400-talet och saknar icke en viss värdighet.

Har varit uppställd i palazzo Soderini in Campitelli i Rom, tillhörande familjen Altieri.

Litteratur: *Wieseler.* Philologus XXVII, s. 218. *Furtwängler* Meisterwerke, s. 98. *Arndt,* Glyptothèque Ny-Carlsberg, s. 73. pl. 43. *Guida illustrata del Museo di Napoli* n:r 7, sid. 9. *Bie.* Die Musen in der antiken Kunst, s. 77.

Reprod. *Fredenheim* pl. 10. *Clarac* III, 530, 1102 A (efter Guattani) Fot. Lagrelius.

47. H. 0,55 m.

XXVII

47. **Kvinligt hufvud.** Mer än naturlig storlek. Material: grågul marmor. H. 55 cm. Halsens omkrets 55 cm., från hakan till hårfästet 21 cm., ögat 4,5 cm., örat 8,1 cm., munnen 5,8 cm.

Restaur. högra halfvan af ansiktet och hjässan, näsan, munnen och bysten. Ytan starkt korroderad.

Hufvudet har varit prydt med ett diadem (stefane), sannolikt af brons, hvarför trenne hål synas på vänstra sidan (de två nedersta 13 och 17 mm., det öfre 6 mm. djupt. Afståndet mellan hålen är 3 cm.) Håret är baktill uppbundet i en hårpung, (opistofendone). I örsnibben fins hål för örhängen.

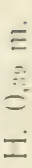
Hufvudet är tyvärr illa skadadt och endast ett fragment; dock är det ett ytterst märkligt konstverk såsom varande ett grekiskt original af Feidias' stil. Närmast är det att jämföra med Parthenonskulpturerna och andra arbeten ur Feidias' skola, såsom det s. k. Labordeska hufvudet i Paris och ett hufvud af thasisk marmor i Berlin (n:r 607), m. fl. andra konstverk af högklassisk stil. Det vågigt lockade håret och de raka ögonlocken visa en ren attisk typ; däremot har profilen lidit genom restaurationen af läpparna och den något hvassa näsan. Arbetet torde ha utförts af någon Feidias närstående konstnär.

Inkom sannolikt genom drottning Lovisa Ulrika (se C. G. Tessins

inventarium öfver konstsaker på Drottningholm, Okt. 1749. “Dejanirae hufvud“).

Litteratur: *Wieseler*, Philologus 1868, s. 230, n:r 180. *Farnell*, Journal of Hellenic studies 1888, IX. *Furtwängler*, Meisterw. 118, 1. *Brising*. Klassiska Bilder s. 166 och Sv. Dagbl. 12 juli 1911. *Six*. Journal of Hellenic studies 1911. *Kjellberg*. Römische Mitth. 1912.

Reprod. Arndt 270. Fot. Lagrelius.

58.

XXVIII

58. **Manligt hufvud.** Material: gråaktig ådrad marmor. H. 39 cm. Från hakan till hårfästet 17 cm. Hufvudets omkrets upptill 66 cm.

Restaur. näsan, ett stycke vid vänstra ögonbrynet, vänstra örat, nederdelen af halsen. Flera sprickor. Ytan på högra sidan starkt angripen. Kring hjässan har ursprungligen suttit ett band eller en ring, hvaraf märken synas.

Hufvudet framställer en efeb af den typ som utvecklats ur de arkaiska s. k. Apollonfigurerna (se hårets stiliserade spirallockar). Arbetet är en gammal kopia (möjligen grekisk) efter ett bronsoriginal, som enligt Arndt härstammar från Sikyon. I denna stad fanns vid tiden efter år 500 en berömd bronsgjutarskola, hvars främsta namn voro Kanakhos och hans broder Aristokles. Hufvudet i Stockholm har också ställts i samband med arbeten som tillskrifvas Kanakhos. Dock är denna skola ännu för litet känd för att tillåta ett afgörande, man vet endast att sikyoniska konstnärer hafva verkat på många håll, särskildt i Korinth och Boiotien. Att hufvudet skulle tillhöra Eginaskolan (Kallon), såsom förut antagits, är i hög grad osannolikt, och till den attiska konsten står det i afgjord motsättning. Däremot visa de torra magra formerna och den kraftiga hakan hän på en bestämd peloponnesisk provinsskola, af hvilken alster finnas i British Museum, Museo Torlonia m. fl. ställen och hvars senare utveckling kan studeras i den s. k. Apollon från Piombino. Alla dessa arbeten hafva lokaliserats till Sikyon.

Hufvudet säges vara funnet i Maecenas' villa vid Tivoli. G. III.

Litteratur: *Piranesi*, Catalogo n:o 52 („Testa di Tolomeo"). *Wieseler*, Philologus XXVII, s. 233. *Farnell*, Journ. af hell. stud. IX. 33 (1888.) *Geffroy*. Revue Arch. 1896. *Arndt*, La Glyptothèque Ny-Carlsberg, s. 52. *Brising*. Klassiska bilder s. 175.

Reprod. Journal af hell. stud. IX, pl. IV. Revue arch. 1896, pl. XI. *Reinach*. Recueil de têtes antiques, pl. 14. Fot. Lagrelius.

59. H. 0,[illegible] m.

XXIX

59. **Atlet.** Hufvud med fäkthjälm af remmar. H. 0,28. Gulaktig, grofkristallinisk marmor, sannolikt parisk.

Restaur. nässpetsen.

Detta hufvud som bär tydliga och färska spår efter mejsel och borr torde vara en kopia efter ett original som med orätt gått under namnet Juba, konung af Mauretanien. Ett liknande atlethufvud fins i Kapitolinska muséet i Rom (Helbig 426, Roms institutsfotogr. 922), ett annat har funnits i Athen. Typen erinrar något om den myroniska. Hufvudet är så starkt öfverarbetadt att nästan ingenting återstår af den antika ytan. Bäst bevarade äro lockarna.

Gåfva af kyrkoherde Ekdahl.

Litteratur: *Furtwängler,* Meisterwerke s. 392. *Helbig,* Führer. 426 (19) *Monumenti dell' Inst.* VI 57. 3—4. Annali dell' Inst. 1861, s. 412—13. *Sybel.* Katalog der Sculpturen zu Athen 703.

142.

H. 0,25 m.

XXX

142. **Atlethufvud.** Vänstra sidan är borta, men är icke afslagen såsom förut antagits, utan hufvudet har tillhört en mycket hög relief, såsom synes af assymmetrin i kraniets form och det baktill mindre vårdade utförandet. Örat är ett typiskt s. k. pankratiastöra, svullet af knytnäfsslag, såsom ofta förekommer på brottarstatyer. Materialet är en gråaktig marmor. Hufvudet hör till den bästa grekiska stilen och är trots de starka skadorna (näsan orh hakan äro afslagna) utmärkt vackert.

H. 0,28.

Har enligt en anteckning i 1861 års inventarium jämte åtskilliga andra fragment, däribland de här afbildade n:rs 137, 138, 140 och 141 (K. M. 890, 892, 894 och 895) i långliga tider legat i Kungl. Museums magasin och källare samt uppsattes i museum sommaren 1861.

137. H. 0,50 m.

140. H. 0,26 m. 138. H. 0,32 m. 141. H. [illegible] m.

XXXI

137. **Kvinligt kolossalhufvud** med slöja bakom nacken, illa medfaret. Materialet är hvit, på ytan gulbrun, storkristallisk ömarmor (s. k. parisk). Erinrar i stilen om Demeter från Knidos och om figurerna på mausoléet i Halikarnassos, tillskrifna Skopas och hans lärjungar.

Se *Farnell*. Journal of Hellenic Studies 1888.

H. 0,50.

Proveniens som 142.

138. **Kvinligt hufvud**, erinrande om föregående men mindre. Är platt på baksidan och har därför sannolikt tillhört en grafstele. Ömarmor.

H. 0,32

Proveniens som 137 och 142.

140. **Manshufvud,** bakre delen bortslagen och äfven framtill illa medfaret. Är emellertid jämte följande särskildt intressant på grund af materialet, ett slags lös tuffsten som med lätthet låter skära sig med knif och som liknar den gammalattiska poros af hvilken de äldsta skulpturerna på Akropolis voro utförda.

H. 0,26.

Proveniens som föregående.

141. **Manshufvud** med skägg och krans kring hufvudet. Af tuffsten, liknande poros. Illa skadadt. Cypriskt?

H. 0,28.

Proveniens som föregående.

197. H. 0,71 m.

151. H. 0,[illegible]. Br. 1,[illegible] m.

150. H. 0,[illegible]. Br. 1,[illegible] m.

XXXII

Tre Reliefer

150. **Relief:** Jupiter, med en manlig och två kvinliga figurer; h. 0,54; br. 1,20.

Funnen 1763 i Tibern nära La Marmorata i Rom.

Restaur. "Jupiters" näsa och vänstra arm, den manliga figurens vänstra hand och näsa, kvinnofigurernas näsor och vänstra händer. Delar af bakgrunden.

151. **Relief:** Nereider och Amoriner, ridande på sjöhästar och sjöbockar. Öfre hälften till större delen modern. Elegant arbete, h. 0,36; br. 1,04.

Funnen 1745 i kardinal Cassalis villa utanför Porta S. Sebastiano i Rom. Afbildad i *Fredenheim*, Ex Museo Regis Sveciæ ("Pompa Veneris marinae").

197. **Fragment af ett rundt altare eller puteal** med figurer i relief: två dansande mænader med thyrser och blomsterkorgar. Hör till serien af relieframställningar med dansande mænader och andra dionysiska ämnen, hvilka senantiken efterbildade i stil med äldre arbeten.

H. 0,71 m. *K. M.*

15. H. 1,58 m.

13. H. 1,81 m.

15.

XXXIII

15. **Diana,** hos grekerna Artemis, jaktens gudinna, klädd i kort spartansk dräkt, med manteln lindad om lifvet, och ett kogerbälte öfver ena skuldran; på fötterna snörstöflar (endromides). Hufvudet är antikt, men hör icke ihop med statyn, antagligen är det ett Venushufvud.

H. 1,58 m.

Restaur. bägge armarna och fötterna. Uppgräfd omkring 1775 i Monticelli; hufvudet är funnet i Hadriani villa. Dess näsa och underläpp äro restaurerade.
G. III.

13. **Prästinna,** med hufvudbindlar (infulæ) och i nacken nedhängande hår. Bägge armarna äro moderna. Hufvudet har varit afbrutet, men hör sannolikt tillsammans med statyn. H. 1,84.

Denna staty säges vara funnen ofvan jord i det gamla Capua redan omkring 1450 (?); har tillhört familjen Caraffa Columbrano i Neapel och gick i köp genom åtskilliga händer till Volpato, som sålde den till Gustaf III.

39 H. 0,8 m.

40 H. 0,3 m

44. H. 0,8 m

XXXIV

Tre Statyetter

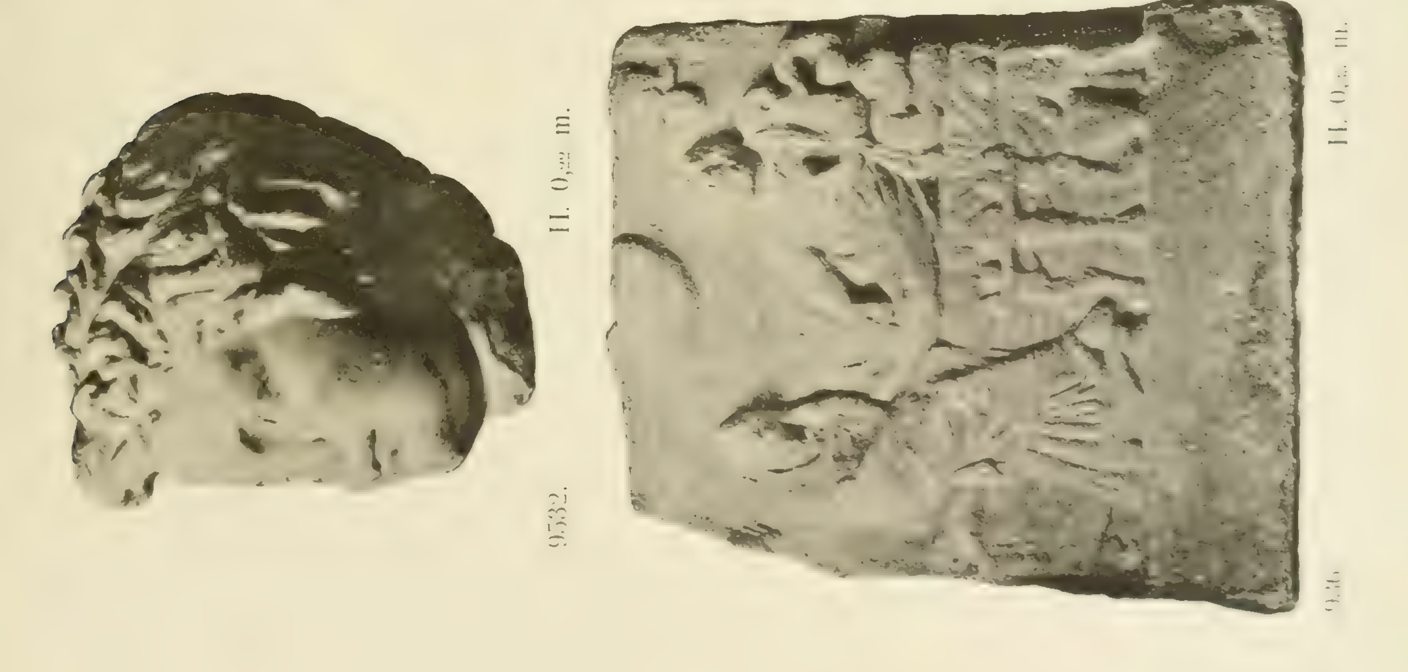
44. **Priapus** eller trädgårdsguden. Statuarisk herm. H. 0,78.
Från Hadriani villa. En liknande i Berlin torde vara modern efterbildning af denna.

Restaur. underarmarna och nedre delen af hermen samt stycken af håret och halsen.

39. **Jupiter.** Statyett. Armarna och fötterna moderna. H. 0,58.
Från Hadriani villa.

40. **Pluto,** sittande på sin tron, till höger Cerberus. Statyett. Underarmarna saknas. H. 0,53.
Gåfva af konung Karl XV.

791. H. 0,60 m.

9532. H. 0,22 m.

936. H. 0,35 m.

XXXV

9532. **Satyrhufvud.** Storkristallisk marmor.

Funnet i Tunis 1849. Har tillhört Prof. E. Åberg. Deponeradt af Statens Historiska Museum 1895. H. 0,22.

936. **Relief.** Fragment af en grafstele med framställning af den s. k. dödsmåltiden. Från Sardes i Mindre Asien. 4:de århundradet f. Kr. H. 0,35. Br. 0,30.

Se *Kjellberg* i Meddelanden från Nationalmuseum 1902. Jämför *Furtwängler.* Coll. Sabouroff Pl. XXXII.

794. **Relief.** Gosse- eller mansfigur, klädd i röd mantel med bälte om lifvet, med högra handen utförande en libation, hållande en patera öfver ett altare i vänstra handen en rulle. Framställd en face med grekisk inskrift: *ΛΟΥΚΙΕ ΚΥΡΕ ΖΟΚΟΛΙΝΟC.* Af marmor. Enligt uppgift funnen i Alexandria, Egypten. Sengrekiskt arbete. H. 0,60. Br. 0,43.

Inköpt 1886.

1\. L. 2,11 m.

XXXVI

1. **Endymion.** Liggande figur i storkristallisk italiensk marmor. Längd 2,11 m.

Omnämnes af Adlerbeth i hans dagbok från Gustaf III:s italienska resa, den 7 april 1784. "Blott för ett år sedan fanns i Villa Hadriani en förträfflig Endymion af marmor, som sättes i första klassen af statyer. Den förvaras nu i Villa Marefoschi, tillhörig Markis Theodoli".

Not. "Konung Gustaf III köpte den 1785."

Äfven Gustaf Mauritz Armfelt såg i sällskap med Gustaf III påskafton i Villa Cinque (?) "en staty, funnen för ett år sedan, föreställande Endymion, det är en af de yppersta figurer i världen och kan kompareras med Venus de Medicis, Gladiatorn, Apollo di Belvedere etc."

I Nordins dagbok (Hist. Handl. VI, 174) berättas en anekdot om anledningen till skulptören Sergels uteblifvande vid sagda tillfälle, då han enligt konungens önskan borde varit närvarande som smakråd. Sergel hade nämligen blifvit förargad öfver de strapatser han haft att utstå i Titi Termer, då han till följd af sin korpulens haft svårt att följa den lifligt intresserade konungen och den italienske guiden så att han till slut sett sig föranlåten att försvinna från sällskapet. Konungen saknade Sergel och blef missnöjd, men Rosenstein inföll: Ers majestät har ej genier för bättre pris. — Ni har rätt, sade kungen, och blef försonad. Fabeln lärer: herrarna heta, konungen god. Anekdoten berättas något annorlunda af Adlerbeth.

Af denna anekdot framgår en viktig omständighet, nämligen att ingen fackman närvarit vid besiktningen.

Enligt Fredenheim är Endymion funnen i Augusti 1783, "bland ruinerna af Kejsar Adriani vidsträckta Villa vid Tivoli, icke långt från Centocelle, uti en liten kammare, hvars väggar voro beklädda med flere slags marmor, uti kejsarens palats vid piazza d'oro, under n:r 3 i Piranesis stora plan, vid ingången till trädgården, på den sidan som är åt fiskdammen. Köpt af Konung Gustaf III den 19 augusti 1785, af ägaren Markisen Giov. Batt. Centini som rådde om jorden, och Monsignor Giov. Franc. Compagnoni Marefoschi, som anställde gräfningen. Statyn är af marmor kallad Greco duro, samt illa restaurerad af Giovanni Grossi. Då den köptes förvarades den i Villa Picchini (Adlerbeth säger Marefoschi, Armfelt Villa Cinque), där konungen såg densamma." (1860 års inventarium efter Fredenheim).

Inköpet af statyn verkställdes genom *Piranesi*, som äfven drog försorg om emballeringen och afsändningen. Den betaltes med 4000 Scudi (omkr. 16,000 riksdaler Rmt) samt 200 Scudi (800 riksdaler) för extra utgifter. Piranesi omtalar i flera bref de många svårigheter han haft att bekämpa för att få slut på denna affär. Statyn ankom till Stockholm 1786 (se Fredenheims bref af den 4 augusti 1786 i Kungl. Biblioteket).

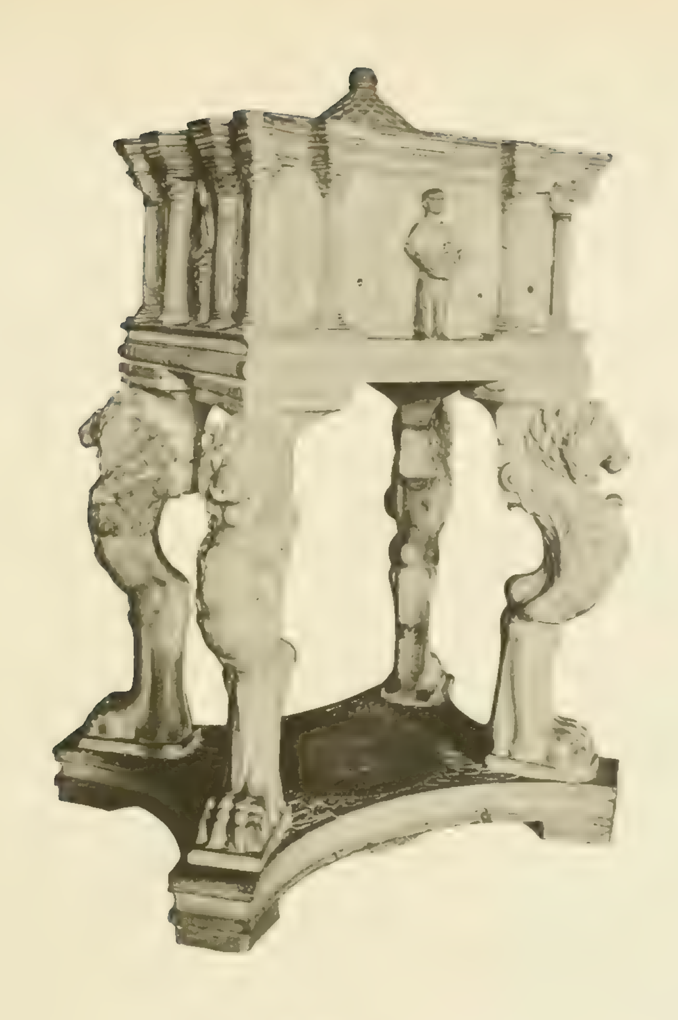
De restaurerade delarna äro märkligt nog utförda i samma italienska marmor som de andra och synas icke heller i behandlingen på något sätt skilja sig från de andra. Detta enastående förhållande kan endast förklaras på två sätt: antingen är statyn öfverarbetad så att så godt som ingenting af den antika ytan återstår, eller är hela arbetet modernt. För det förra alternativet talar den omständigheten att vissa delar af sockeln och angränsande partier äro något litet korroderade och alltså fått en ålderdomlig patina. För den senare möjligheten däremot tala följande skäl: *1*, att de restaurerade bitarna passa så fullständigt in i brottytorna som om de ursprungligen hängt samman med dessa, medan vid andra restaurationer ytorna pläga vara afslipade för att passa; *2*, att äfven de delar som skulle vara nyinsatta äro skadade; *3*, att de till marmorarten och arbetet äro så lika de öfriga delarne att det icke med säkerhet kan

afgöras huru mycket som är restaureradt eller icke; *4*, att vecken och fördjupningarna äro märkligt oskadade af jordens fuktighet; *5*, att om statyn vore öfverarbetad figuren icke blifvit magrare utan bevarat anmärkningsvärdt mycket af sitt hull, och *6*, att stilen i arbetet särskildt i det fylliga ansiktet erinrar i hög grad om 1700-talets italienska smak.

Tvifvel på arbetets äkthet hafva också blifvit uttalade bl. a. af Fr. Wickhoff i Kunstgesch. Anzeiger 1907. Men Wickhoffs påstående att statyn skulle vara gjord af Piranesi och påfallande erinra om dennes grafmonument öfver en ung malteserriddare i Malteserkyrkan på Aventinen faller på den grunden att Piranesi aldrig varit känd som skulptör och att något dylikt grafmonument i bemälda kyrka icke existerar. Något bestämdt bevis för att en förfalskning föreligger kan endast framkomma genom nya arkivfynd — en undersökning af Piranesis hittills tillgängliga papper har ej lämnat något resultat. Men äfven om konstverket skulle visa sig vara modernt så är det af största intresse såsom exempel på 1700-talets antikuppfattning och försvarar äfven kvalitativt sin plats i ett museum. Att det uppstått under inspiration af antika förebilder är otvifvelaktigt. Utom på sarkofagreliefer och väggmålningar förekommer motivet i en vacker relief i Kapitolinska museet och en utan tvifvel äkta staty, mindre än den i Stockholm, som fins i British Museum, n:r 148. Äfven Canova har inspirerats däraf till en staty af den sofvande Endymion i Chatsworth. En staty i Petersburgs Eremitage med samma ämne, erinrar endast flyktigt om de andra och är icke en replik af Endymion i Stockholm, såsom af vissa författare uppgifvits.

Litteratur: *Förteckning öfver skulpturarbeten* n:r 1, sid. 1. *Brunn-Bruckmann*, Denkmäler 510. *Geffroy*. Essai sur la formation des collections d'antiques de la Suède. Revue Archéol. 1896, p. 22. *Heydemann*. Arch. Anz. 1865. *Wieseler*. Philologus XXVII. *Wickhoff*, Kunstgesch. Anzeiger 1907 (2—4,) sid. 89. För ytterligare litteratur se *Brunn-Bruckmann*.

Reprod. *Fredenheim*, Ex Museo Regis Sveciae, pl. 13. Clarac n:r 586, 1250. Fot. Jæger, m. fl.

178.

H. 1,5[illegible] m.

XXXVII

178. **Marmorcista,** särdeles egendomlig, arkitektonisk uppbyggnad, med listverk och spiralrefflade kolonetter af korintisk ordning, prydd med åtskilliga bildverk i relief. På ena långsidan ser man i en grotta varginnan med Romulus och Remus samt däröfver Ficus Ruminalis och Faustulus jämte en flodgudomlighet (till h.) och Venus eller Acca Larentia (till v.); på andra långsidan Silvanus mellan två palmträd; på de kortare sidorna vattennymfer, hållande snäckor. Cistan är invändigt afdelad i fem rum, det i midten rundt; fyra af dessa rum hafva borrade utlopp, trenne genom munnarna på masker. Monumentet bäres af fyra lejonfötter, till större delen moderna, på en låg piedestal; h. 1,50.

Själfva cistan är funnen vid kyrkan S. Giorgio in Velabro i Rom och fotställningen i Hadriani villa. Locket är modernt.

184. H. 3 m.

180. H. 2,[illegible] m.

XXXVIII

180. **Kandelaber,** bestående af en triangulär bas, tre bevingade hippogryfer, en mindre triangulär bas, tre sköldpaddor, en rund bas och däröfver tre vädurshufvud med akanthusblad öfver nacken; ur en korg med frukter samt uppstigande blad och voluter höjer sig skaftet, prydt med en vinranka och fåglar; under själfva skålen några starkt utvikna akanthusblad; h. 2,85.

Funnen i Hadriani villa och obetydligt restaurerad af Lorenzo Cardelli. Afbildad i *Piranesi*, Vasi e Candelabri och *Fredenheim*, Ex Museo Regis Sveciæ.

184. **Prakt-urna,** stor, af cylindrisk form, rikt prydd med vinrankor, Silenus-masker o. s. v. i relief, samt med ymnighetshorn till grepar; på locket en oxe anfallen af ett lejon. På framsidan är insatt en relief, framställande Apollo Musagetes med den niosträngade kitharan mellan två kvinnliga figurer (sånggudinnor?), af hvilka den ena bär en liten kanna och en skål, den andra knäböjer för guden, som vänder sig bort; framför henne, invid Apollos fötter, ett klot; h. 1,73, med foten 3 m.

Uppgräfdes 1767 vid Torre Pignatara nära via Labicana. Står på en fotställning, sammansatt af olika fragment.

XXXIX—XLII

Antika målade porträtt

943—948. Två af dessa utförda i vaxfärg på trätaflor, från Faijûm i Egypten, de andra modellerade i gips och bemålade. Samtliga hafva varit placerade på mumiekistor.

Denna art af konstverk ger oss de enda bevarade exemplen på antikt porträttmåleri. De viktigaste fynden hafva gjorts i oasen Faijûm i Egypten, som bragt i dagen ett stort antal porträtt, utförda i s. k. enkaustiskt eller vaxmåleri. Vid denna ort låg det gamla Krokodilopolis eller Arsinoë, dock hafva fynden gjorts på ett par mils afstånd från Arsinoës ruinstad, vid platsen för den lilla staden eller byn Kerke [*Κερκή*], lydande under Memfis. Porträtten framställa alltså borgare i Kerke.

Bruket att anbringa den aflidnes bild på kistan är inhemskt sedan gammalt i Egypten. Men dessa porträtt äro inga prof på egyptisk konst utan hafva uppstått i en grekisk-romersk koloni och visa oss hvad antikens provinsmålare af andra och tredje rang kunde åstadkomma. Som sådana äro de emellertid i sitt slag enastående och hafva delvis ett så högt konstvärde att de kunna gifva oss en ganska god föreställning om det antika porträttmåleriet.

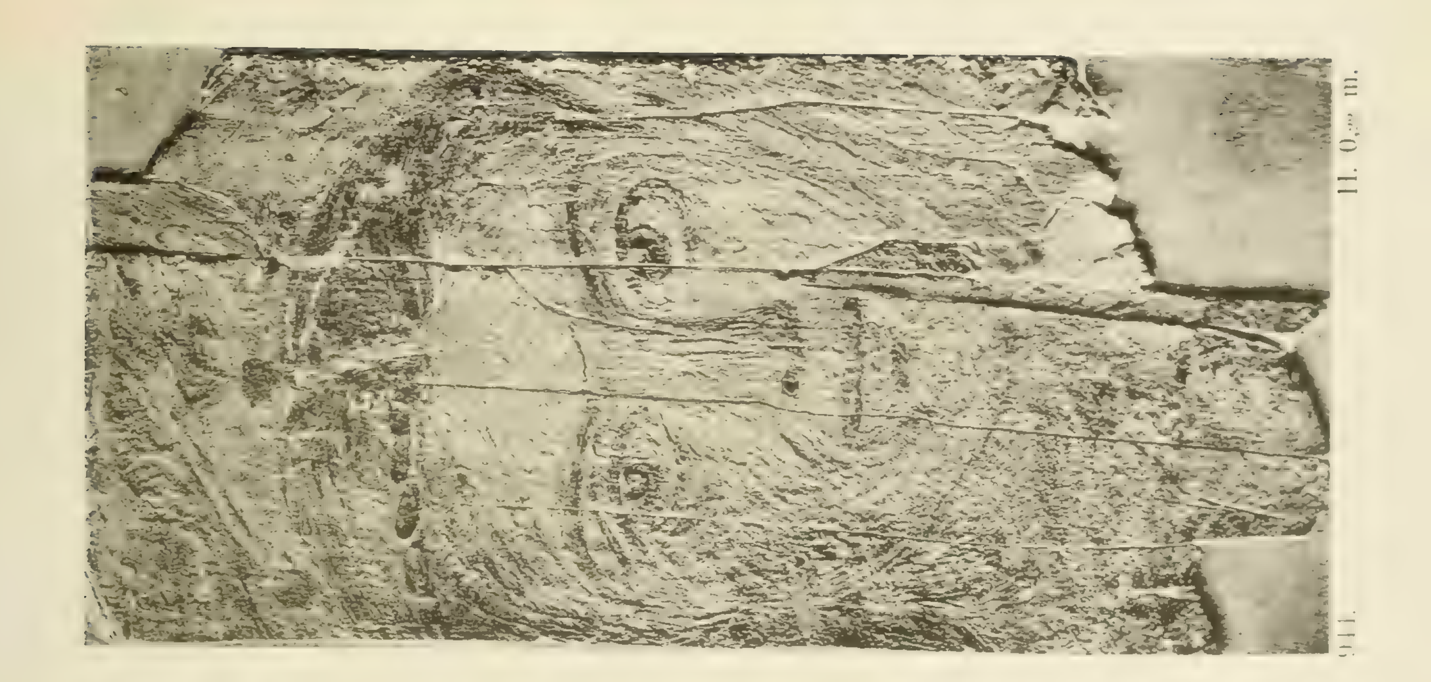
De flesta af dessa bilder äro målade med puniskt vax på tunna plattor af sykomorträ, några få äro temperamålningar. Vid vaxmåleriet

begagnade man sig af ett instrument, cestrum, som var spetsigt i ena ändan och afrundadt i den andra samt på sidan försedt med refflor eller tänder. Sedan vaxet, som uppmjukats med natron, anbringats på taflan, bearbetades det med cestrum, hvarvid tänderna användes till att skrapa och fördela färgen. Spår af detta arbete synas tydligt på ett af porträtten i N. M. Därefter utjämnades ytan med den runda ändan af cestrum, som under hela proceduren hålles uppvärmd eller glödande för att få vaxet att smälta.

Tiden för dessa bilders tillkomst är att beräkna till 2:dra och 3:dje århundradet e. Kr. De äldsta kunna möjligen tillhöra slutet af 1:sta seklet.

Samma religiösa sedvänjor som gåfvo upphof till de målade mumieporträtten hafva äfven framkallat porträttbysterna. Dessa äro utförda af gips med en blandning af porslinslera och fin sand samt mer eller mindre realistiskt kolorerade. De flesta hafva funnits i oasen Chargeh i den libyska öknen (öfre Egypten), där ett vackert tempel från persertiden var medelpunkten för en rätt framstående bildhuggarskola.

Litteratur: *Georg Ebers.* Die hellenistischen Portraits aus dem Faijûm. Leipzig 1893. *Georges Perrot,* Revue Archéologique, tome XIII. Mai-juin 1889. *Viktor Rydberg.* Porträttfynden i Faijûm. Nord. Tidskr. 1891. *Julius Lange.* Udvalgte skrifter s. 377. (1892).

944. H. 0,[illegible] m.

943. H. 0,[illegible] m.

XXXIX

943. **Hufvud af en medelålders man,** en face, med svart kortlockigt hår, mustacher och helskägg. Vaxmålning på träplatta, med tydliga spår af cestrum. Funnen i Faijûm. Liknar ett annat porträtt i Grafs samling, af grekisk typ, men med större konstvärde (n:r 28, Lange Udv. skr. fig. 132). Tämligen skadad: en spricka på längden midt igenom ansiktet, färgen borta på figurens vänstra kindben. H. $0,_{33}$. Br. $0,_{23}$. — Inköp 1896 genom F. R. Martin.

944. **Hufvud af en ung flicka,** en face, med svart benadt hår, penslade ögonbryn. Vaxmålning på tunn sönderspr ucken träskifva, som är fastlimmad på en rödmålad träplatta.

H. $0,_{22}$. B. $0,_{10}$. — Proveniens som föreg.

946. H. 0,28 m.

XL

946. **Hufvud af en ung dam** med gråblek hy, röda läppar delade af ett svart streck, stora emaljögon med svartmålade bryn och ögonkanter. Svart hår, deladt midt öfver hjässan, vågigt, med små nedhängande droppar i pannan, i nacken upplagdt i en hög vulst. Örhängen. Blå mantel. — Vackert arbete. Gips.

H. 0,28. Funnet i oasen El Khargeh.

947. H. 0,37 m.

XLI

947. **Hufvud af en ung dam,** med vidfästad bröstplatta. En face. Dubbelhaka, skär hy, röda läppar, svartbruna målade pupiller, svarta ögonbryn och ögonkanter, svart hår, strimmigt, upplagdt i en knut i nacken. Ljusgul klänning med 2 bruna vertikala ränder, blå mantel öfver axlarna. Nedtill i bröstplattan två hål för bystens fästande vid mumien.

H. 0,37. Proveniens som föreg.

945. H. 0,[illegible] m.

948. H. 0,[illegible] m.

XLII

945. **Gipshufvud från en mumie-kista,** funnen i oasen El Khargeh. Ansiktet något snedt. Emaljögon. Gulhvit hy, svarta ögonbryn, kort krusigt hår. Härtill 2 lösa bitar af halsen och vänstra örat.

H. 0,20. Proveniens som föreg.

948. **Hufvud af en gosse.** Ansiktet förgylldt, äfven läpparna. Emaljögon. Kort knollrigt negerhår.

H. 0,19. Proveniens som föreg.

65. H. 0,57 m.

Grekisk och romersk porträttskulptur

XLIII

65. **Anakreon.** Bysten har tillhört ett Demosthenesporträtt såsom synes af inskriften *ΔΗΜΟϹΘΕΝΗϹ*. Hufvudet däremot är en kopia efter ett grekiskt original från midten af 400-talet f. Kr., möjligen den staty af Anakreon som fanns på Akropolis och som framställde diktaren spelande och sjungande. En efterbildning af hela figuren tror man sig äga i en staty i Köpenhamns glyptotek, repliker af hufvudet finnas flerstädes, de märkligaste i Roms Konservatorspalats (med inskrift) och i Florens' Palazzo Riccardi.

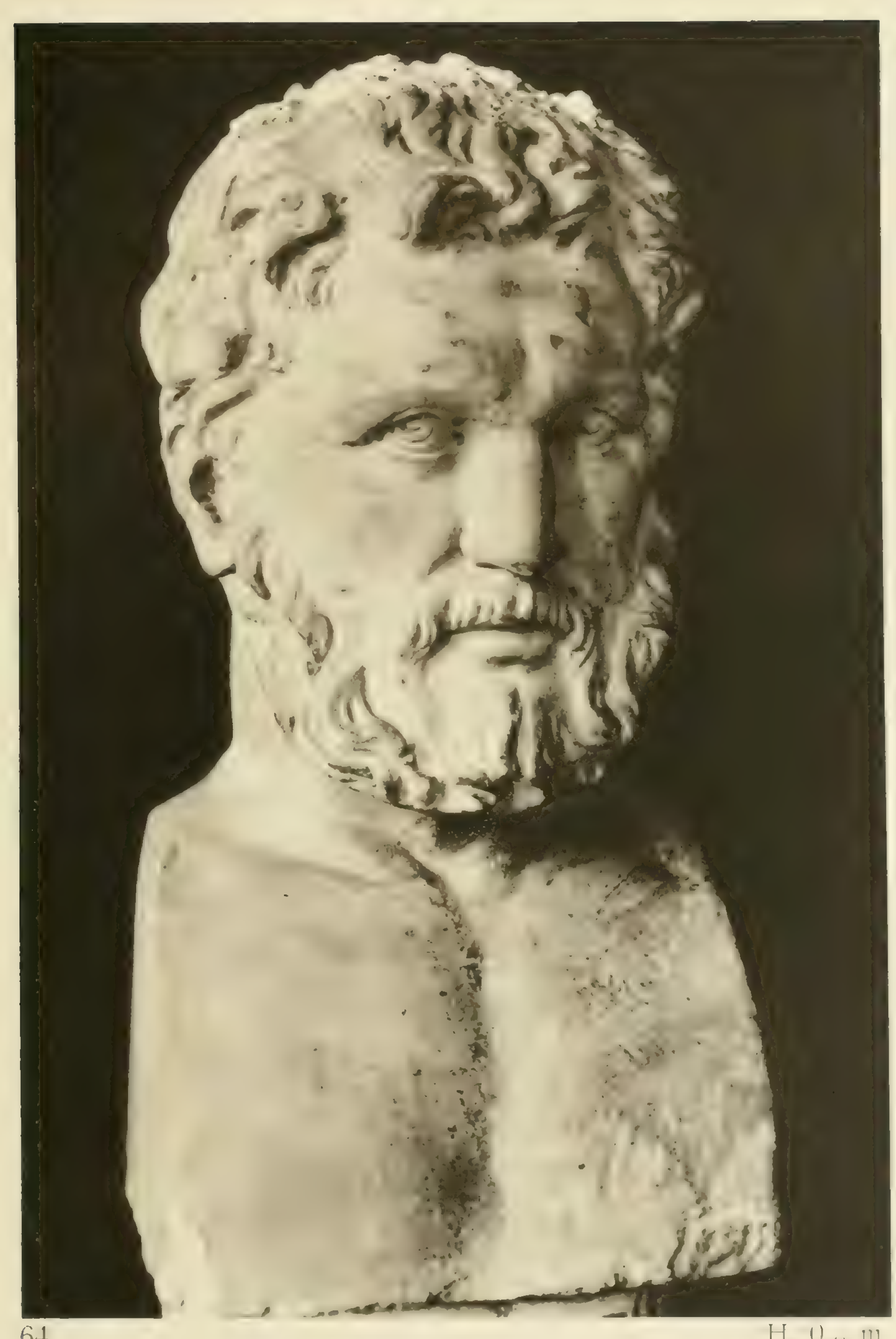
Porträttet kan mycket väl vara tillförlitligt och icke bara en fantasibild, ty Anakreon lefde ännu efter perserkrigen, då han dog i en ålder af 85 år, och hans utseende bör ha varit allmänt bekant vid den tid då originalet utfördes. Att mästaren skulle varit Feidias är ett antagande af Furtwängler som icke kunnat bevisas.

Anakreons lefnad faller till större delen tidigare än 400-talet och sin blomstring upplefde han vid Polykrates' hof på Samos, till dennes död 522, och senare hos Peisistratiderna i Athen (till 514). Han var född på Teos. Hans dikter hafva icke utan skäl blifvit jämförda med Bellmans.

"Uppå späda myrtenstjälkar,
uppå friska lotusblomster
må jag hvila nöjd och dricka!
Och må där med lätta manteln
öfver runda axeln häftad
kärleksguden mig betjäna!
Likt ett hjul på banan löper
till sitt mål vår snabba lifstid,
och vi ligga såsom aska,
när från ben sig ben har lossat.
Är det så, hvartill din omsorg
att min döda mull bestänka,
att min vård med balsam smörja?
Nej, på mig gjut, me'n jag lefver,
denna vällukt, fläta rosor
i mitt hår och bjud min flicka!
Ty förr än jag, nederstigen,
i de dödas korer blandas,
må jag lifvets sorger skingra!"

Restaur. näsan, halsen och delar af bysten. Ytan rengjord. Höjd inkl. bysten 57 cm. Hufvudet 30 cm.

Litteratur: *Bernoulli.* Griechische Ikonographie I, sid. 80. *Arndt.* Glyptothèque Ny-Carlsberg, s. 44. Pl. 26—28. Bysten är möjligen identisk med den som tecknats af Rubens och graverats af Witdoeck (*Max Rooses.* L'Oeuvre de P. P. Rubens. Vol. 5, pl. 349).

64. H. $0._{42}$ m.

XLIV

64. **Okänd grek.** Förut kallad Epikurus, säkert med orätt. Hufvudet är emellertid, ehuru en kopia, ett godt exempel på ett grekiskt porträtt, med sina, i jämförelse med romarne, finare och mildare drag. Den grekiska porträttkonsten utmärkes mera af humanitet, den romerska af skärpa. Att detta hufvud skulle föreställa Epikurus, såsom uppgifves af Wieseler och Bernoulli, motsäges emellertid af de bevarade monumenten, särskildt vid betraktande af profilen.

Plinten är modern. Höjd 42 cm. På hjässan stuckrester.

Litteratur: *Wieseler.* Philologus 27. 1868. *Bernoulli,* Griechische Ikonographie II. s. 125.

66. H. 0,[illegible] m.

XLV

66. **Apollodoros.** En okänd ung athenare, som att döma af formen på bokstäfverna i inskriften lefvat vid midten af 3:e århundradet efter Kristus. På den runda, höga plinten läses nämligen: *ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ ΕΥΦΗΜΟΥ ΜΕΛΙΤΕΥΣ ΕΠΙ ΕΥΣΕΒΕΙΑ* = *Apollodoros, Evphemos' son, af* (den attiska demen) *Melite, för hans fromhets skull.* Någon annan berömmelse än för sin fromhet har Apollodoros icke haft; därpå tyda ej häller de föga intelligenta dragen, som visa att athenarna under de första århundradena efter Kristus betydligt degenererat. Som porträtt är emellertid konstverket ett i hög grad beaktansvärdt originalarbete. Näsan är restaurerad.

Höjd 49 cm. (Skänkt af grosshandlaren K. O. Levertin 1862 och skall enligt uppgift ha utgräfts på Södermalm).

Litteratur: *Wieseler*, Philologus 27. 1868. *Bernoulli* II, s. 206.

296. H. 0,16 m.

XLVI

296. **Augustus.** Romersk kejsare 29 f. Kr.—14 e. Kr. (född år 63). Byst af marmor, hufvud af brons, krönt af en lagerkrans.

Höjd, utom basen, 16 cm., hufvudet 9 cm.

Ej omnämnd af Bernoulli eller i annan litteratur.

K. M.

76. H. 0,32 m.

XLVII

76. **"Brutus d. y."** (?) Ett godt porträtt, men huruvida det framställer Brutus är mer än tvifvelaktigt. Marcus Junius Brutus, Cæsars mördare, föddes år 85 f. Kr. och gaf sig själf döden vid Philippi år 42. Hans drag känna vi bäst genom myntbilder, men dock ej tillräckligt för att med full visshet afgöra i hvad mån de porträttbyster som gå under hans namn äro autentiska eller icke.

Restaur. vänstra örat, högra örsnibben, högra sidan af bröstet.

Höjd 32 cm.

91. H. 0,37 m.

XLVIII

91. **Romersk dam.** Har förut kallats Plotina, kejsar Trajani gemål, men likheten är tvifvelaktig och att döma af hårklädseln föreställer porträttet snarare en romarinna från republikens tid. Ett mycket godt exempel på romersk porträttkonst, fullt af karaktär. Ett liknande hufvud i Ny-Carlsbergs glyptotek (n:r 587).

Restaur. nässpetsen, ett stycke af hakan samt bysten.

Höjd 37 cm.

82. H. 0,36 m.

XLIX

82. **Tiberius.** (42 f. Kr.—37 e. Kr.). Romersk kejsare från år 14 e. Kr., efter styffaderns Augusti död. En af Roms samvetsgrannaste och dugligaste härskare; utan att vara snille var han en utmärkt statsman och framstående fältherre. I sin privata lefnad var han enkel och borgerlig. Samtida författare tala om hans kroppsliga styrka och vördnadsbjudande hållning. Han blef emellertid med tiden alltmera utpräglad pessimist och misstänksam mot alla. "Jag håller en varg vid öronen". Drog sig mot slutet af sitt lif tillbaka till sin villa på Capri. — Ett tämligen godt porträtt från medelåldern. Talrika andra finnas, bland hvilka ett af de bästa i Louvre.

Litteratur: *Bernoulli* II, 1. sid. 155. *Wieseler*, Philologus 1868, s. 208.

Restaur. nässpetsen, bysten.

Höjd 36 cm.

83. H. 0,.. m.

L

83. **Caligula.** Romersk kejsare 37—41 e. Kr. Son till Germanicus och Agrippina d. ä. tillbragte han sin barndom med sin fader i det germanska lägret, där han af soldaterna erhöll smeknamnet Caligula (liten stöfvel). Ännu icke 25 år gammal blef han kejsare efter Tiberius, som han gjort sällskap på Capri. Han gjorde sig emellertid omöjlig som regent genom vanvettigt slöseri, utsväfningar, orättvisor och justitiemord. Han sade sig önska att romerska folket hade blott *en* hals för att lättare kunna hugga af den. Ett af hans infall var att göra sin älsklingshäst Incitatus till konsul, att bygga honom ett slott och omge honom med en hofstat. Han blef slutligen mördad före fyllda 29 år. — En liten staty i N. M. (n:r 20) har på grund af sina (restaurerade) halfstöflar med orätt kallats Caligula. Denna byst är emellertid ett godt porträtt som uppgräfdes 1771 i Villa Fonseca vid kyrkan S. Giovanni e Paolo i Rom.

Litteratur: *Bernoulli* II, 1, sid. 309, 321 (om statyn men icke om bysten).

Restaur. näsan, läpparna och delar af öronen.

Höjd 56 cm.

87. H. $0_{,38}$ m.

L I

87. **Galba.** Romersk kejsare 68—69 e. Kr. Valdes af legionerna såsom den mest ansedda bland de romerska fältherrarna, för att störta Nero, hvars ogärningar väckt allmänt missnöje. Började först uppror i Spanien och begaf sig sedan till Rom, där han blef hyllad som kejsare och i början möttes af sympati. Men snart affölło de germanska legionerna, och i Rom uppstod en medtäflare i Otho som förmådde gardet till affall och lät nedhugga Galba på Forum (den 15 januari 69). Han hade då endast i sju månader beklädt kejsarvärdigheten och var vid sin död omkring 72 år gammal.

Byst i marmor på en fot af "giallo di Verona". Ett godt porträtt, men delvis öfverarbetadt. Har före K. musei grundläggning tillhört K. biblioteket.

Litteratur: Ej i Bernoulli (andra porträtt af Galba: Bern. II, 2, sid. 2).

Restaur. Bysten modern, ansiktet skrapadt.

Höjd 38 cm.

85. H. 0,57 m.

99. H. 0,56 m.

LII

85. **Romersk kejsarinna.** Möjligen Faustina d. y., Marcus Aurelius' maka. Har förut kallats Agrippina d. y.

Byst. Från Barberinska samlingen.

Restaur. näsan, halsen.

Höjd 57 cm.

99. **Lucilla,** dotter till Marcus Aurelius och Faustina d. y., gemål till Lucius Verus. Då hon efter Verus' död började konspirera mot sin broder Commodus blef hon bannlyst till Capri och kort därefter dödad. (183 e. Kr.) Hon var då 36 eller 37 år gammal.

Byst, funnen vid Bocca della verità i närheten af Vestas tempel i Rom.

Litteratur: Ej i Bernoulli.

Restaur. näsan, hakan, läpparna m. m.

Höjd 56 cm.

100. H. 0,56 m.

LIII

100. **Commodus.** Romersk kejsare 180—192 e. Kr. Son till Marcus Aurelius och Faustina, men utan att ha ärft någon af sin faders stora egenskaper. Vid 12 års ålder säges han redan ha velat kasta en slaf i ugnen, och vid 20 år som kejsare var han redan den utvecklade missdådaren. Hans största förnöjelse var gladiatorspel. Han brukade äfven uppträda offentligen som Hercules och titulera sig Hercules Romanus, hvilken benämning har lämnat spår efter sig dels i det magnifika halffigursporträttet med klubban i Konservatoriepalatset i Rom, dels i bysten med lejonhuden i Stockholm. Ett nyfunnet porträtt visar honom äfven som guden Mithras med frygisk mössa (Burlington Mag. aug. 1908). Vid 31 års ålder blef Commodus förgiftad af sin älskarinna Marcia, som han dömt till döden, och strypt af brottaren Narcissus.

Commodus hade en smal oval hufvudform med lockigt, sannolikt guldgult hår (som man påstod att han färgade med guldstoft) växande i en båge öfver pannan, som är glatt och något hvälfd, med ögonbryn som gå direkt öfver i näsryggens linje. Ögonen äro utstående och partierna däromkring mjuka och något svällande. Ögonlocken tunga och halfslutna, näsan lätt böjd, munnen slapp, karaktärslös, hakan liten och mjuk, senare betäckt med ett kort krusigt skägg. I det hela får han genom det lockiga och välvårdade håret och skägget ett visst utse-

ende af degenererad Zevs, ett slags manlig skönhet som nästan verkar barberarideal.

Byst, som fordom tillhört N. Tessin d. y. och K. G. Tessin.

Höjd 56 cm.

HUFVUD DEPONERADT I NATIONALMUSEUM.

Restaur. delar af lejonhuden.

Litteratur: *Bernoulli,* II, 2; sid. 232. *Philologus* 27, 1868, s. 208.

Med ofvannämnda porträtt kan jämföras ett annat af **Commodus som gosse.** Det är ett hufvud som af hr C. M. Palm inköpts i Rom

och deponerats i Nationalmuseum och som med största sannolikhet föreställer Commodus, i så fall det tidigaste porträtt af honom som vi äga. Likheten med ett annat hufvud af Commodus som ung, i Ny-Carlsbergs glyptotek, är påfallande, och en jämförelse med mynt och medaljer bekräftar att porträttet icke föreställer någon annan prins af antoninska kejsarhuset såsom man kunde antaga (de utstående ögonen äro nämli-

Hufvud i Ny-Carlsbergs glyptotek.

gen ett släktdrag inom denna familj). Hufvudet visar att Commodus' karaktär redan från barnaåren hade sin grund i fysiska och psykiska svagheter.

Ansiktsdragen äro en smula trötta och sjukliga, ögonen något utstående och munvinklarna neddragna, så att munnen får ett viljelöst och smärtsamt uttryck. Det är icke den helleniska lifsbejakelsen som talar ur dessa drag, det är senantikens bittra besvikenhet, parad med en uppdrifven känslas hela raffinemang. De sjukliga dragen tyda på att lifsroten är anfrätt redan i födelsen, och därifrån kommer detta uttryck af

lillgammal sorgsenhet som nästan förtager det barnsliga i det rätt vackra ansiktet.

Allt detta har den okände mästaren återgifvit med konstförfaren hand. De små bittra vecken vid munnen äro fint och känsligt modellerade, och det mjuka hullet har barnaårens runda fyllighet. Hårets lockar äro sirligt ordnade, en del detaljer äro dock försummade, såsom det innersta af öronen, som lämnats ofullbordadt. Den mjuka måleriska behandlingen, motsättningen af hårmassorna och karnationen, den mera "moderna" känsligheten, allt detta är karaktäristiskt för den senantika konstriktning som arbetet tillhör.

Hufvudet har fått näsan delvis afslagen och på ett par andra ställen synas märken efter utgräfvarens hacka, men annars är det oskadadt och fullständigt orestaureradt. För öfrigt säger Winckelmann att man på hans tid vid utgräfningar hittat Commodusporträtt med stympade ansikten, hvilket han sätter i samband med senatens beslut efter kejsarens död att låta förstöra alla hans bildstoder. Huruvida hufvudet i Stockholm blifvit stympadt på detta sätt kunna vi nu icke afgöra.

Marcus Aurelius hade flera barn, bland hvilka tvillingarna Antoninus och Commodus, den förre död vid 4 års ålder. Om dessa båda läsas några ord i ett bref till Marcus Aurelius från dennes lärare Fronto, hvartill hufvudet i Nationalmuseum verkar som en talande illustration: "Jag har sett dina små barn, och intet skådespel kunde varit ljufvare för mig, ty de äro dig så lika till anletsdragen, att ingenting kan vara mera likt än denna likhet: *tam simili facie tibi ut nihil sit hoc simili similius*". Hufvudet i Stockholm har också en påtaglig likhet med porträtt af Marcus Aurelius, till ex. kolossalbysten i Louvre eller ryttarstatyn på Capitolium. Senare skulle Marcus' och Faustinas son undergå en snabb förändring och utveckla alla sina dåliga instinkter: hans utseende som kejsare känna vi bl. a. genom bysten med lejonhuden i N. M. (n:r 100).

Höjd 26 cm.

Litteratur: *H. Brising.* Ett antikt hufvud. Arktos 1909, sid. 80.

102.

H. 0,47 m.

LIV

102. **Septimius Severus?** Romersk kejsare 193—211 e. Kr. Han var född i Afrika och var vid Pertinax' död (193) ståthållare i Pannonien. Han uppträdde då som kejsare och besegrade efter hvarandra sina båda motkejsare. Han förde en lycklig regering och hedrades af senaten på grund af ett framgångsrikt krigståg i Orienten med en triumfbåge vid foten af Capitolium. Som regent var han duglig och framsynt, men hård och hämndlysten, *natura saevus*. I utseende och språk behöll han alltid något afrikanskt.

Litteratur: Bernoulli III; 3, sid. 28.

Restaur. näsan, högra örat, bysten.

Höjd 47 cm.

104. H. 0,47 m.

L V

104. **Caracalla.** Romersk kejsare 211—217 e. Kr. Son till Septimius Severus och Julia Domna, född i Lyon 188. Han skall som gosse ha varit vänlig och vek till karaktären, men blef som vuxen, vare sig det berodde på inbrytande vansinne eller på hans mani att likna Alexander den store, en af de blodtörstigaste tyranner som suttit på Roms tron. Efter faderns död mördade han sin broder och alla dem som misstänktes tillhöra dennes parti. Utom för krig hade han endast intresse för jakt, cirkusspel och kroppsöfningar. Ännu icke 29 år gammal blef han mördad vid Karrhae i Mesopotamien.

Byst, uppgräfd på Forum Romanum, i närheten af Septimii Severii triumfbåge.

Höjd 47 cm.

Litteratur: Bernoulli III, 3, sid. 55.

Restaur. nässpetsen, öronen.

16.

H. 1,44 m.

L V I

16. **Romersk kejsarinna som Venus.** En redan åldrande kejsarinna har låtit förleda sig att afbildas som skönhetens gudinna, Venus anadyomene, nästan naken, uppstigande ur hafvet, med en Amor ridande på en delfin vid sin sida. Möjligen är det Heliogabalus' moder, Julia Soaemias, som äfven i en annan staty låtit afbilda sig som Venus (i Museo Chiaramonti) eller hans moster, Julia Mammæa. De myntbilder af de båda systrarna som bevarats tillåta bägge dessa tydningar och göra det icke häller otroligt att statyn kan föreställa deras moder, Julia Maesa.

Funnen 1771 i Pantanello i Hadriani villa.

Höjd 1,44 m.

Litteratur: *Bernoulli* II, 3, sid. 110.

Restaur. näsan, hakan, högra armen, vänstra underarmen till handlofven, smalbenen och fötterna.

106.

H. 0,40 m.

LVII

106. **Gordianus I Africanus(?).** Romersk kejsare år 238 e. Kr. Blef jämte sin son, Gordianus II, utropad till kejsare i Afrika, där fadern var prokonsul. De tillhörde en förnäm senatorsfamilj och ägde bägge utmärkta egenskaper, fadern var 80 år, sonen 46. Men redan efter några veckor blefvo de störtade, och fadern beröfvade sig lifvet genom hängning.

Från Barberinska samlingen.

Höjd 40 cm.

Restaur. näsan, vänstra örat, bakhufvudet.

107.

H. 0,46 m.

LVIII

107. **Romersk kejsarprins.** Möjligen Gordianus III Pius, kejsare 238—244 e. Kr. Dotterson till Gordianus I, blef vid 13 års ålder iklädd den kejserliga purpurn. Han regerade först under eunucker, sedan under förmynderskap af sin svärfader Timesitheus. Han var en älskvärd och intagande yngling, men blef efter sex års regering störtad af Philippus. Byst i hvit marmor, med draperi af orientalisk agat och s. k. plasma di smeraldo.

Har tillhört drottning Lovisa Ulrika.

Höjd 46 cm.

Restaur. nässpetsen, vänstra örat, halsen.

19. H. 1,15 m.

LIX

19. **Gosse med ibis.** Möjligen Diadumenianus, romersk kejsare 218 e. Kr., 10 år gammal. Att jämföra med en annan staty som antages föreställa denne kejsare i Museo Chiaramonti (Bernoulli II, 3, Taf. XXIV). Benämningen är emellertid osäker, men så mycket är visst att statyn *icke* föreställer Julius Cæsar som den förut kallats. Arrangemanget med palmstammen, ormen och ibis, är modernt arbete.

Restaur. (utom fågeln etc.) nässpetsen, halsen, armarna och benen.

Höjd 1,15 m.
Uppgräfd i Roma Vecchia 1775.

108. H. $0,_{63}$ m.

L X

108. **Philippus senior (?)**, kallad **Arabs,** på grund af sin härstamning från den romerska kolonien Bostra i Arabien. Romersk kejsare 244—249 e. Kr. Säges ha varit son till en röfvarhöfding, men svingade sig under Gordianus III Pius upp till gardesprefekt och störtade den unge kejsaren. Under Philippus firades Roms tusenårsfest. Han störtades af Decius.

Philippus' barbariska härkomst röjdes tydligt af hans drag.

Byst. Höjd 63 cm.

Från Barberinska samlingen.

Restaur. näsan, läpparna, halsen, vänstra örfliken.

REGISTER.

ASSYRIEN.

EGYPTEN.

CYPERN.

GREKLAND OCH ROM.

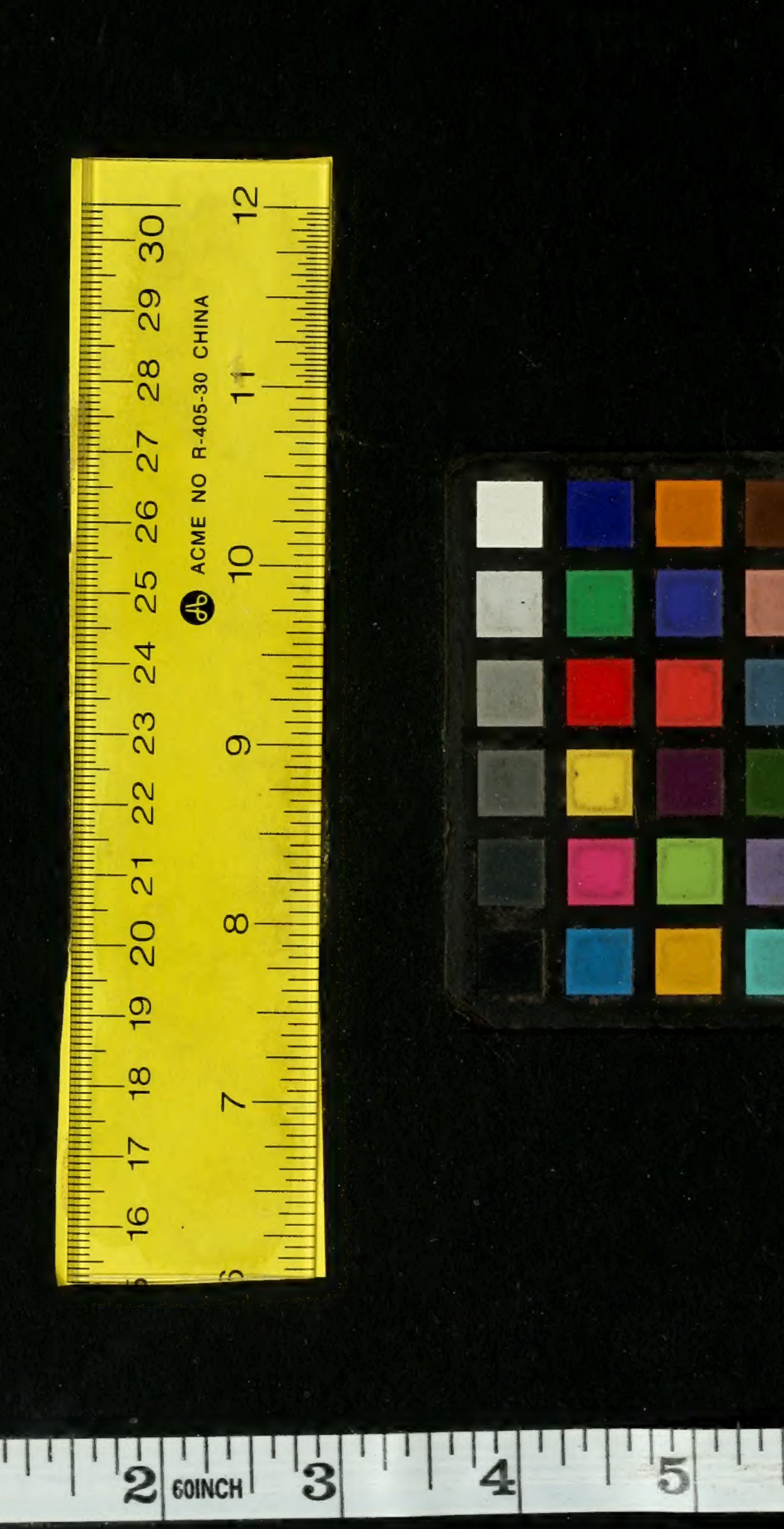
ANTIKA PORTRÄTT.

GREKISK OCH ROMERSK PORTRÄTTSKULPTUR.

1. GREKER.

2. ROMARE.

ACME NO R-405-30 CHINA

